

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

คนไทยพลัดถิ่นปรากฏตัวอย่างแพร่หลายในสังคมไทยเมื่อประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา เพื่อบอกกล่าวกับคนไทยในสังคมให้รับรู้เรื่องราวของคนไทยพลัดถิ่นว่า เมื่อ 140 ปีก่อน เจ้าอาณานิคมอังกฤษที่ครอบครองพม่าได้ขอคืนแดนตอนใต้ฝั่งตะวันตกของสยามคือ มะริด ทวาย ตะนาวศรี เมื่อปี พ.ศ. 2411 ให้เป็นของอังกฤษ เนื่องด้วยสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เกิดการล่าอาณานิคมของชาวตะวันตกที่มีประเทศอังกฤษเข้าครอบครองประเทศพม่าและประเทศใกล้เคียงด้วยพระปรีชาสามารถอันกว้างไกลทำให้ประเทศไทยจึงไม่ตกเป็นเมืองขึ้นของตะวันตก จึงมีกฤษฎีกาขอมเสียดินแดนส่วนน้อยเพื่อรักษาดินแดนส่วนใหญ่ไว้ นั่นคือไทยเราต้องเสียดินแดนฝั่งขวาแม่โขง หลวงพระบาง (ปัจจุบันคือ ประเทศประชาธิปไตยประชาชนลาว) พระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ (ปัจจุบันคือประเทศกัมพูชา) กลันตัน ตรัง กานู ไทรบุรี ปะลิส (ปัจจุบันคือประเทศมาเลเซีย) และทวาย มะริด ตะนาวศรี (ปัจจุบันคือประเทศเมียนมา) ให้แก่อาณานิคมตะวันตก มีผลทำให้คนไทยที่อยู่ในประเทศพม่าถูกผลักดันออกนอกประเทศกลับเข้ามาอยู่ในประเทศไทยกลายเป็นคนไทยพลัดถิ่นในปัจจุบัน การทำสนธิสัญญาแบ่งแยกดินแดนครั้งนั้นทำให้สยามเสียดินแดนเป็นครั้งที่ 2 ส่งผลให้คนไทยที่อยู่ในดินแดนนั้นติดอยู่ฝั่งนั้นเป็นคนที่รอคอยการไปทวงเอาดินแดนคืนอยู่ที่นั่น แม้อินแดนจะตกเป็นของอังกฤษแต่คนไทยพลัดถิ่นไม่ได้สูญเสียความเป็นไทย บรรพบุรุษปลูกฝังความเป็นไทย นึกถึงความเหนียวแน่นมาหลายชั่วอายุคน แต่หลังจากพม่าได้รับอิสรภาพจากอังกฤษเมื่อปี พ.ศ. 2491 และเกิดรัฐบาลทหารพม่าแบบเผด็จการทหาร ส่งผลด้านลบต่อชนกลุ่มน้อยของประเทศพม่าทุกกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกระเหรี่ยง มอญ ไม่วั้นแม้แต่คนไทยที่ติดแผ่นดินอยู่ในฝั่งนั้น ไทยพลัดถิ่นในเขตตะนาวศรี หรือที่ทางราชการเรียกว่า ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าเชื้อสายไทย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยสยาม ที่อพยพมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยหลังการยึดครองของอังกฤษชาวไทยเหล่านี้จึงกลายเป็นสัญชาติพม่า แต่ก็ยังไปมาหาสู่กับญาติพี่น้องฝั่งไทยตลอด และมีชาวไทยในเขตตะนาวศรีที่เข้ามาทำคลอดในฝั่งไทยและต้องการให้บุตรมีสัญชาติไทย เพราะมีความเกี่ยวข้องกับฝั่งไทย และส่วนใหญ่ในแถบจังหวัดเกาะสอง

(วิกตอเรียพอยท์) ของพม่าก็มีชาวไทยมากมาย แต่ในปัจจุบันยังถือว่าชาวไทยกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนไร้สัญชาติ (วิกิพีเดีย สารานุกรม : 1) ก่อนปี พ.ศ. 2530 กลุ่มคนไทยที่อาศัยอยู่ในเขตบริเวณเกาะสอง กลุ่มแม่น้ำตังเคี๊ยะ ตะนาวศรีและกลุ่มแม่น้ำกระบุรี มีประมาณ 41,258 คน แยกเป็นไทยมุสลิมประมาณ 18,280 คน ไทยพุทธ 22,978 คน แต่ปัจจุบันบางส่วนได้อพยพกลับเข้าหลักแหล่งในฝั่งไทยและกลายเป็นคนไทยพลัดถิ่นในฝั่งไทย (ตัวเลขนี้ยังไม่รวมคนไทยมะริด และสะเทิมที่เอกสารฝรั่งที่กล่าวถึงถัดไประบุว่ามิมีประมาณ 19,000 คน ในปี ค.ศ.1901) นอกจากเขตตะนาวศรีที่มีชาวไทยพลัดถิ่นแล้ว ในรัฐกระเหรี่ยงก็มีชุมชนชาวไทยที่เข้าไปค้าขายในเมืองเมียวดี โดยบางส่วนได้อพยพเข้ามาในไทยทางจังหวัดตาก ชาวไทยพลัดถิ่นในไทยกระจายตามเขตเมืองและชนบทของจังหวัดตาก ระนอง ชุมพร พังงา และ ประจวบคีรีขันธ์ ข้อมูลที่มีระบุว่า คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 ให้สัญชาติไทยกับคนไทยพลัดถิ่น โดยการแปลงสัญชาติจำนวน 7,849 คน คนไทยพลัดถิ่นจำนวน 2,000 คน กำลังยื่นคำร้องให้คณะรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยพิจารณาที่เหลืออยู่อีก 5,000 คน ยังมีคำร้อง กล่าวโดยสรุป ในช่วงปี 2540 มีไทยพลัดถิ่นในไทยอย่างน้อย 14,849 คน ในจำนวนนี้มีคนไทยพลัดถิ่น 7,000 คน และไทยพลัดถิ่นที่ได้รับการแปลงสัญชาติเพื่อรอความเป็นไทยธรรมดาอีก 25 ปี ข้างหน้าจำนวน 7,849 คน

ท่ามกลางกระแสเปลี่ยนแปลงที่ถาโถมอย่างรุนแรงและรวดเร็วในปัจจุบัน ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิต แนวคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม และ โครงสร้างทางสังคมด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะแวดล้อมที่เกิดขึ้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งที่เรียกว่าชาติ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องของ ชาติ ความเป็นชาติ และการดำรงอยู่ของชาติ จึงเป็นสิ่งท้าทายที่ถือได้ว่ามีความสำคัญยิ่ง ทั้งนี้เป็นเพราะคนเราทุกคนตั้งแต่เกิดมาจนดับสิ้นอายุขัย จะต้องมีชาติเป็นสิ่งประกอบและเป็นสิ่งอ้างอิง การไม่มีชาติหรือการสิ้นชาติส่งผลให้บุคคลนั้น ๆ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความยากลำบาก และความไม่มีสถานะด้วยการไม่มีชาตินี้เองจะนำไปสู่การไม่มีเกียรติภูมิในการดำรงอยู่ในที่สุด ดังนั้นสิ่งที่สำคัญและต้องมีอยู่นั้นคือ ชาติที่มีความมั่นคงหรืออีกนั่นคือ "ความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติ" แนวนโยบายด้านความมั่นคงของรัฐ สมัยนายกรัฐมนตรีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ข้อ 5 ได้ระบุว่า แก้ไขปัญหาการหลบหนีเข้าเมืองทั้งระบบเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบความมั่นคงใน 5.2 การแก้ไขปัญหาเฉพาะกรณี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาของผู้หลบหนีเข้าเมือง การแก้ไขปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลในสวนชนกลุ่ม

น้อยหรือกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผู้ที่อพยพเข้ามา และอาศัยอยู่มาตั้งแต่อดีตจนผสมกลมกลืนกับสังคมไทยและไม่สามารถกลับประเทศต้นทาง โดยมียุทธศาสตร์การจัดการปัญหาสถานะและสิทธิของบุคคลตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2548 เป็นกรอบในการแก้ปัญหา ซึ่งรัฐบาลได้มีการดำเนินการแก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง 3 สัญชาติ (พม่า ลาว และกัมพูชา) และบุตรของแรงงาน (<http://www.nesdb.go.th/portals/o/home/govpolicy51/reportly1>)

ไทยพลัดถิ่นประสบปัญหาหนักขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2545 เมื่อรัฐบาลมีนโยบายช่วยเหลือคนจนด้วยเงินซีพี (SIF) โดยกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาทำงานตั้งกลุ่มออมทรัพย์ที่จังหวัดระนอง คนไทยพลัดถิ่นส่วนหนึ่งได้เข้าร่วมเป็นกลุ่ม แต่เมื่อถามถึงหลักฐานที่ต้องใช้เข้าเป็นสมาชิก เช่น บัตรประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน คนไทยพลัดถิ่นไม่มีหลักฐานเหล่านี้ จึงเกิดการถกปัญหาของพวกเขาในเวลาต่อมา จึงได้ทราบถึงจำนวนคนไทยพลัดถิ่นที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่จังหวัดระนอง ประจวบคีรีขันธ์ เป็นที่มาของการตั้งกลุ่มแก้ปัญหาการคืนสัญชาติไทยในเวลาต่อมา ในนามเครือข่ายการแก้ปัญหาคนสัญชาติไทย จังหวัดระนอง ประจวบคีรีขันธ์ ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2545 เครือข่ายไทยพลัดถิ่นสำรวจไทยพลัดถิ่นในเขตจังหวัดระนองและอำเภอท่าแซะจังหวัดชุมพร พบไทยพลัดถิ่นจำนวน 4,740 คน อาศัยอยู่ในเขตอำเภอสุขสำราญ 370 คน อำเภอเกาะเปอรัน 590 คน อำเภอละอุ่น 480 คน อำเภอกระบุรี 1,350 คน อำเภอเมือง ระนอง 1,350 คน อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร 600 คน ตัวเลขนี้ไม่รวมไทยพลัดถิ่นในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งมีไม่น้อยกว่า 1,000 ครอบครัวหรือประมาณไม่น้อยกว่า 7,000 คน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณด่านสิงขร อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ อำเภอทับสะแก อำเภอบางสะพาน และอำเภอบางสะพานน้อยและไทยพลัดถิ่นในจังหวัดพังงา และจังหวัดตาก ที่ยังไม่มีข้อมูลบันทึก (วิกิพีเดีย สารานุกรม : 5-6)

อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร เป็นพื้นที่หนึ่งของประเทศที่มีคนไทยพลัดถิ่นอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งหมายถึงผู้พลัดถิ่นที่มีสัญชาติพม่าแต่เชื้อชาติไทย ที่เคยอาศัยและทำมาหากินในพื้นที่เมือง มะริด ตะนาวศรี และทวาย ซึ่งเดิมเป็นของไทยเมื่อวันเวลา และสถานการณ์เปลี่ยนไปพื้นที่ทั้งสามเมืองดังที่กล่าวมาเป็นของพม่าจนปัจจุบัน คนไทยเชื้อชาติไทย แต่สัญชาติพม่ากลายเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศเมียนมาในปัจจุบัน ที่พม่าบอกว่าไม่ใช่พม่ากระทำการบีบบังคับได้ ผลักดัน หว่านล้อมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นการทารุณกรรม กลั่นแกล้ง ทำลายทรัพย์สินโดยผล

การเผด็จการทหาร จนคนไทยเหล่านี้อยู่ในพื้นที่ดังกล่าวไม่ได้ อพยพเข้ามาตามเครือข่ายฝั่งไทย โดยเฉพาะที่อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร เขาเหล่านั้นก็ถูกรัฐบาลไทยบอกว่า "พวกเหล่านี้ไม่ใช่ไทย" เกิดปัญหาสำคัญคือ การไม่มีบัตรประชาชน มีผลตามมาถึงการถูกละเมิดด้านสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสิทธิ ในฐานะความเป็นมนุษย์และในฐานะความเป็นพลเมืองที่เป็นแผ่นดินเกิดหรือการเป็นคนไทยโดยเชื้อชาติ ของประเทศไทย ที่มีรัฐธรรมนูญรองรับในฐานะพลเมืองไทยมีผลกระทบตามมาถึงการดำรงชีวิตประจำวัน โดยขาดสิทธิต่าง ๆ ตามมา คือ สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง การขาดสิทธิมนุษยชนนั่นเอง สิทธิมนุษยชนนั้น ถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่ต้องปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์ ที่อาจมีกฎหมายหรือไม่ มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด และสถานการณ์จริง ๆ ในพื้นที่เห็นว่า “สิทธิตามกฎหมาย” ไม่ได้ครอบคลุมสิทธิมนุษยชน การปฏิบัติตามกฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่ได้หมายความว่าความถึงการปฏิบัติต่อกันตามหลักสิทธิมนุษยชน การปฏิบัติตามหลักสิทธิ และเสรีภาพจึงต้องรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงอย่างแท้จริง

จากสภาพความสำคัญและปัญหาดังกล่าวแม้ปัจจุบันรัฐบาลได้ผ่านพระราชบัญญัติสัญชาติ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2555 ไปแล้ว เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2555 แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังแก้ปัญหาไม่จริงจัง ขาดความต่อเนื่องแก้ไขและพัฒนาไปได้ไม่มากนัก ประการสำคัญคือ การวางยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาที่ชัดเจน ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติในมิติที่เกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชน งานวิจัยดังกล่าวจึงมุ่งศึกษา ทิศทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน ที่จะนำไปสู่การสร้างยุทธศาสตร์แผนโครงการและกิจกรรมการแก้ปัญหาในพื้นที่ดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาและบริบทของคนไทยพลัดถิ่น จังหวัดชุมพร
2. เพื่อศึกษาปัญหาความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนของคนไทยพลัดถิ่น
3. เพื่อค้นหาทิศทางการยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนของคนไทยพลัดถิ่น จังหวัดชุมพร

ขอบเขตและข้อจำกัดการวิจัย

การวิจัยดังกล่าวเป็นเชิงคุณภาพที่มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กรณีศึกษา (Case Study) ในพื้นที่ตำบลสองพี่น้อง อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร ซึ่งมีคนไทยพลัดถิ่นอาศัยอยู่มากที่สุดในจังหวัดชุมพรของปี พ.ศ. ที่คนไทยพลัดถิ่นเข้ามาอาศัยดำเนินชีวิตอยู่จนถึงปี พ.ศ. 2555

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

ทิศทางการยุทธศาสตร์ หมายถึง แนวทางการค้นหาวิธีการสำคัญอันเป็นทิศทางที่นำไปสู่การแก้ปัญหาความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนอันเกิดขึ้นจากกรณีปัญหาของคนไทยพลัดถิ่นในพื้นที่จังหวัดชุมพรที่สามารถจัดทำเป็นยุทธศาสตร์แปลงเป็นแผนและโครงการสู่การปฏิบัติการแก้ปัญหาจริงในพื้นที่

ความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติ หมายถึง สถานการณ์ของประชาชนหรือพลเมืองที่คนไทยพลัดถิ่นประสบปัญหาจากรัฐในการดูแลด้านสิทธิมนุษยชน อันได้แก่ สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิด้านเศรษฐกิจ สิทธิด้านสังคม และสิทธิด้านวัฒนธรรม ซึ่งหากคนไทยพลัดถิ่นได้รับการดูแลจากรัฐ ด้านสิทธิมนุษยชนทั้ง 5 ด้าน ที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำในขณะเป็นมนุษย์และในฐานะพลเมืองของประเทศ จนทำให้คนไทยพลัดถิ่นเกิดความพอใจในสถานะอยู่รอด ปลอดภัย มีปัจจัยพื้นฐานดำรงชีวิต เกิดการยอมรับความเป็นพลเมืองของประเทศ บุคคลดังกล่าวจะช่วยเหลือประเทศในด้านต่าง ๆ และช่วยเสริมส่วนความสงบ ความเข้มแข็ง ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

และด้านการเมืองการปกครอง ที่เป็นความมั่นคงและกำลังอำนาจให้แก่ประเทศของตนเอง นั่นอาจ
เหนือความเป็นเอกราชแล้วยังต้องมีความอยู่รอด ความเป็นปึกแผ่น และมีความมั่นคงด้วย

ความเป็นมาและบริบทของคนไทยพลัดถิ่น หมายถึง การศึกษาถึงประวัติความเป็นมาสภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม สภาพทางการเมืองการปกครอง ของคนไทยพลัดถิ่นในพื้นที่กรณีศึกษา

สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาตามธรรมชาติตั้งแต่เกิดและมีชีวิตอยู่ ที่ถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่ต้องปฏิบัติซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์ ซึ่งมนุษย์มีมาก่อนและอยู่เหนือรัฐ รัฐต้องให้ความเคารพสิทธิดังกล่าว ทั้งในการดำเนินงานและการกำหนดนโยบายของรัฐ อาจมีกฎหมายหรือไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด รัฐต้องดูแลรับผิดชอบแก่บุคคลนั้น และสิทธิมนุษยชนจะต้องบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญเพราะเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศสิทธิมนุษยชนที่ครอบคลุมสิทธิ 5 ประเภท ได้แก่ สิทธิพลเมือง (Civil Rights) สิทธิทางการเมือง (Political Rights) สิทธิทางสังคม (Social Rights) สิทธิทางเศรษฐกิจ (Economic Rights) และสิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights)

1. สิทธิพลเมือง (Civil Rights) หมายถึง สิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพและความมั่นคงในชีวิต ไม่ถูกทรมาน ไม่ถูกทำร้ายหรือฆ่า สิทธิในความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย สิทธิที่จะได้รับสัญชาติ เป็นต้น

2. สิทธิทางการเมือง (Political Rights) หมายถึง สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นพรรคการเมือง เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ สิทธิการเลือกตั้งอย่างเสรี

3. สิทธิทางสังคม (Social Rights) หมายถึง สิทธิการได้รับการศึกษา สิทธิการได้รับหลักประกันด้านสุขภาพ ได้รับการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างเต็มที่ ได้รับความมั่นคงทางสังคม มีเสรีภาพในการเลือกคู่ครอง และสร้างครอบครัว เป็นต้น

4. สิทธิทางเศรษฐกิจ (Economic Rights) หมายถึง สิทธิการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระ และได้รับค่าจ้างที่เหมาะสมสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน เป็นต้น

5. สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights) หมายถึง การมีเสรีภาพในการใช้ภาษา หรือสื่อความหมายในภาษาท้องถิ่นของตน มีเสรีภาพในการแต่งกายตามวัฒนธรรม การปฏิบัติตาม

วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตน การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา การพักผ่อนหย่อนใจทางศิลปวัฒนธรรมและการบันเทิงได้โดยไม่มีใครมาบีบบังคับ เป็นต้น

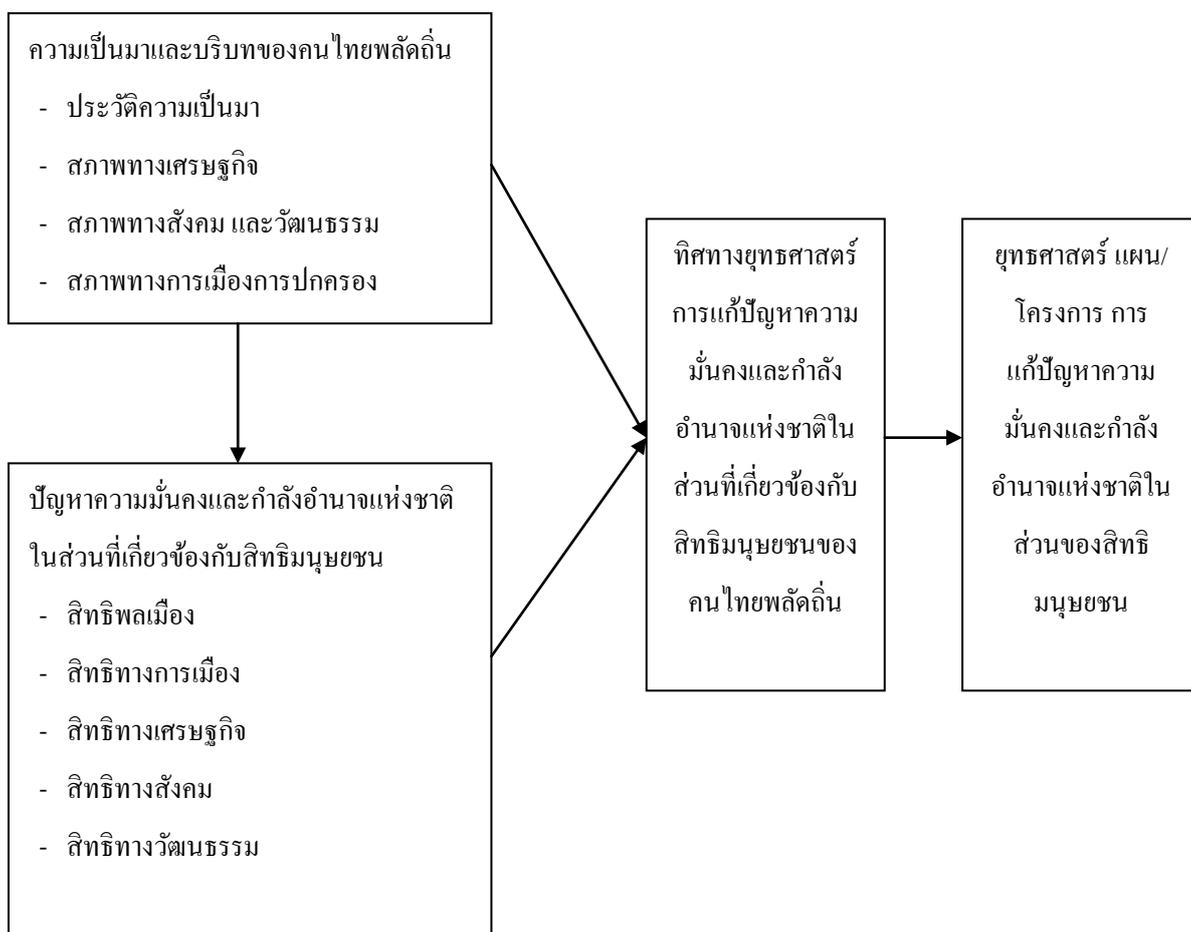
คนไทยพลัดถิ่น หมายถึง คนไทยที่เข้าไปอาศัยทำกินในพื้นที่มะริด ทวาย และตะนาวศรี ซึ่งเดิมเป็นดินแดนของไทย ผลจากการเจรจาเรื่องพรมแดนของไทยกับอังกฤษ ซึ่งปกครองพม่าอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ผลการแบ่งพรมแดนครั้งนั้นทำให้ไทยเสียเมืองทวาย มะริด และตะนาวศรีคืนให้กับพม่า ส่งผลให้คนไทยที่อาศัยอยู่เดิมในพื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นคนพม่าโดยสัญชาติ และเรียกว่าคนพลัดถิ่น ปัจจุบันคนเหล่านั้นอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย และกำลังเรียกร้องสิทธิความเป็นคนไทยในฐานะเป็นพลเมืองประเทศไทย กลับมาให้เหมือนหรือเท่าเทียมกับคนไทยโดยทั่ว ๆ ไป

ปัญหาความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติ หมายถึง ประเด็นต่าง ๆ ที่มีลักษณะที่เป็นอุปสรรคของคนไทยพลัดถิ่นในการอพยพจากดินแดนฝั่งพม่าที่ตนเคยอยู่ข้ามมาฝั่งแผ่นดินไทยและขอเป็นคนไทยโดยถูกต้องตามหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสิทธิ 5 ด้าน คือ สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิทางสังคม และสิทธิทางวัฒนธรรม โดยหากมีอุปสรรคหรือขาดสิทธิหรือมีสิทธิดังกล่าวน้อยเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตดังกล่าวถือเป็นปัญหาความมั่นคงและกำลังอำนาจของชาติ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เรื่องทิศทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน : กรณีศึกษาคนไทยพลัดถิ่น จังหวัดชุมพร ทำให้ได้กรอบแนวคิด การวิจัยดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ของสภาพบริบทและความเป็นมาในประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง ที่จะเป็นประโยชน์ในการนำไปวางแผนของหน่วยราชการหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาคนไทยพลัดถิ่นได้อย่างถูกต้อง

2. ได้ข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ปัญหาความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนและของคนไทยพลัดถิ่น

3. ได้แนวทางหรือทิศทางยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาคนไทยพลัดถิ่นของหน่วยราชการหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกระทรวงมหาดไทยทั้งระดับชาติและระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติของรัฐในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม (Reviewed Literature)

การศึกษาวิจัยเรื่องทิศทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนและกำลังอำนาจแห่งชาติ : กรณีศึกษาคนไทยพลัดถิ่น จังหวัดชุมพร ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เป็นแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำกรวิจัย ซึ่งมีดังนี้

1. คนพลัดถิ่นและคนไทยพลัดถิ่น
2. ความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติ
3. ความมั่นคงของมนุษย์ ความเป็นธรรมและเท่าเทียม
4. สิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คนพลัดถิ่นและคนไทยพลัดถิ่น

ความหมายและลักษณะของคนพลัดถิ่น

คำว่าคนพลัดถิ่นนั้น กฤตยา อาชวนิจกุล (2547 : 5) ได้ให้ความหมายของคนไทยพลัดถิ่นไว้ว่า หมายถึง ชุมชน เชื้อชาติที่ปราศจากพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่เป็นหน่วยทางการเมืองของตนเองและได้แบ่งคนพลัดถิ่นออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) คนพลัดถิ่นประเภทกรรมสิทธิ์ และ 2) คนพลัดถิ่นที่ได้รับการกระตุ้น ส่วนวิลเลียม ซาฟราม (อ้างอิงใน จิรวุฒิ เสนาคำและคณะ.2547. 5) ได้ให้ความหมายคนพลัดถิ่น หมายถึง ชนกลุ่มน้อยที่ถูกขับออกจากดินแดนสมาชิกมีลักษณะร่วมกัน 6 ประการ คือ 1) ถูกขับไล่ออกจากศูนย์กลางถิ่นกำเนิดไปอยู่ต่างแดน ตั้งแต่สองแห่งขึ้นไป 2) ยังคงรักษาความทรงจำร่วม และมาชาติเกี่ยวกับถิ่นกำเนิด 3) ไม่ได้รับการยอมรับโดยสมบูรณ์จากสังคมประเทศที่อาศัย จึงรู้สึกแปลกแยก โดดเดี่ยว 4) ถือว่ามาตุภูมิ คือ บ้านที่แท้หรือบ้านในอุดมคติ เปลี่ยนเป็นสถานที่ที่ต้องกลับไปในเวลาที่เหมาะสม 5) มีพันธะที่ต้องรักษา บูรณะ พื้นฟู หรือสถาปนามาตุภูมิของตน และ 6) มีสายสัมพันธ์กับมาตุภูมิ ทั้งโดยส่วนตัวหรือโดยฐานะตำแหน่งสายสัมพันธ์ดังกล่าวมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งยวด เพราะเป็นที่มาของการสำนึกความเป็นเชื้อชาติ และความมีสมานฉันท์ของเชื้อชาติ

มิเชล บรูโน (อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช.2544 : 6) ได้ให้เกณฑ์ว่าคนพลัดถิ่น คือ กลุ่มคนที่ตระหนักรู้ หรืออ้างความเป็นอัตลักษณ์ทางสายพันธ์ หรืออัตลักษณ์แห่งชาติของตน มีองค์กรทางการเมือง ศาสนาและวัฒนธรรมของกลุ่มในต่างแดน มีความสัมพันธ์กับมาตุภูมิ ทั้งในแง่ที่เป็นจริง และในจินตนาการ โรบิน โคนัน อ้างในนิลรัตน์ วังพุทธ (2546 : 6) ได้ให้ความหมายของคนพลัดถิ่น หมายถึง กลุ่มคน หรือชุมชนข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ ที่มีลักษณะสำคัญ 9 ประการคือ

1. กระจายอยู่นอกมาตุภูมิตั้งแต่สองแห่ง หรือสองประเทศขึ้นไป
2. เหตุของการกระจายนี้ อาจมาจากการบังคับ การแสวงหางานทำ การค้าหรือนโยบายของเจ้าอาณานิกร
3. มีความทรงจำร่วมกับถิ่นกำเนิด
4. มีอุดมคติและพันธะร่วมในการรักษา พื้นฟู สร้างความปลอดภัยความมั่งคั่งแก่มาตุภูมิ
5. มีสำนึกร่วมกันและกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อกลับมาตุภูมิ
6. มีความสำนึกเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้มแข็ง และสำนึกดังกล่าวได้รับการชำระไว้ข้ามกาลเวลา
7. มีความสัมพันธ์ไม่ราบรื่นกับสังคมของประเทศที่ตนเองอาศัยอยู่ในปัจจุบัน
8. มีความเห็นอกเห็นใจและมีความเป็นปึกแผ่น หรือความสมานฉันท์กับคนพลัดถิ่นชาติพันธุ์เดียวกันในอีกประเทศ
9. อาจจะมีชีวิตที่เฉพาะ สร้างสรรค์ และมั่งคั่งในประเทศพักพิง ที่มีขนบธรรมเนียมต่อความแตกต่างด้านเชื้อชาติ และวัฒนธรรม

กล่าวโดยสรุป คนพลัดถิ่น หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือชุมชน เชื้อชาติที่ปราศจากพื้นที่ หรืออาณาบริเวณที่เป็นหน่วยทางการเมืองการปกครองของตนเอง ถูกขับไล่ออกจากพื้นที่ถิ่นกำเนิด ที่อาศัย ทำมาหากิน ไม่ได้รับการยอมรับโดยสมบูรณ์จากสังคมประเทศที่อาศัยรู้สึกแปลกแยก โดดเดี่ยวจากสังคม ชุมชน หรือประเทศในปัจจุบัน แต่ยังมีพันธะญาติ พื้น้อง รักษา บูรณะ พื้นฟู สถาปนามาตุภูมิของตน มีอัตลักษณ์ทางสายพันธ์ หรืออัตลักษณ์แห่งชาติของตน และสำนึกความเป็นเชื้อชาติและสมานฉันท์ของเชื้อชาติตนเอง

ประเภทของคนพลัดถิ่น

ลูซี เนิง และมาเรียน แคมพ์ อ่างในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2546. 7) ได้ให้คำนิยามคำพลัดถิ่นให้ความหมายกว้าง ๆ ว่า หมายถึง ชุมชนคนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในสังคมหรือรัฐ-ชาติ ที่มีนโยบายสนับสนุนความหลากหลายของชาติพันธุ์ และชุมชนดังกล่าวมีบรรพบุรุษร่วมและสนับสนุน ส่งเสริมอัตลักษณ์ร่วมข้ามท้องถิ่น ข้ามพรมแดนรัฐ-ชาติ จากความหมายดังกล่าว เนิงและแคมพ์จำแนกคนพลัดถิ่นจากเอเชีย-แปซิฟิก เป็นห้าประเภทหลักคือ

1. คนพลัดถิ่นที่เกิดจากการขยายตัวของจักรวรรดินิยม
2. คนพลัดถิ่นด้านแรงงาน
3. คนพลัดถิ่นด้านการค้าและบริการ
4. คนพลัดถิ่นที่ถูกบังคับ
5. คนพลัดถิ่นด้านวิชาชีพและปัญญาชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีการศึกษาสูง อพยพจากแดนมาตุภูมิเข้าไปทำงานในประเทศอื่น

และบรูโน (อ่างใน สุภางค์ จันทวานิช.2547 : 6) ได้แบ่งคนพลัดถิ่นไว้ 3 ประเภทคือ 1) คนพลัดถิ่นที่ก่อรูปมาจากเหตุผล หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มพ่อค้า ชาวจีน อินเดีย และเลบานอนในต่างแดน 2) คนพลัดถิ่นที่ก่อรูปมาจากกิจกรรม หรือปัจจัยทางศาสนา และ 3) คนพลัดถิ่นที่ก่อรูปมาจากปัจจัยด้านการเมือง

ลักษณะของพลัดถิ่นดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องพบครบทุกประการในชุมชนคนพลัดถิ่นหนึ่ง โดยโคเฮินได้แบ่งคนพลัดถิ่นออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. คนพลัดถิ่นที่เกิดจากการบีบบังคับหรือตกเป็นเหยื่อ (victim diaporic community) หรือคนพลัดถิ่นในความหมายลบและแคบคือหมายถึง กลุ่มคนที่ถูกขับหรือบังคับให้ออกจากดินแดน และต้องประสบกับความโดดเดี่ยว เจ็บปวดและขมขื่น
2. ชุมชนพลัดถิ่นด้านแรงงาน (labor diaporic community) ซึ่งโคเฮินจะเห็นว่ากลุ่มคนนี้คือ กลุ่มแรงงานทาสสมัยใหม่ คนพลัดถิ่นกลุ่มนี้มีได้ออกมาจากมาตุภูมิด้วยการถูกบังคับขับไล่หากแต่ด้วยเหตุผลของการหางานทำ
3. ชุมชนพลัดถิ่นที่เกิดจากกิจกรรมทางการค้า (trade diaporic community)

4. ชุมชนพลัดถิ่นที่เกิดจากระบบจักรวรรดินิยม (imperial diasporic community) ได้แก่การเข้าไปตั้งถิ่นฐานในอาณานิคมของคนจากประเทศอาณานิคม โคอเซ็นได้แบ่งการตั้งถิ่นฐานในอาณานิคมของเจ้าอาณานิคมไว้สองประเภท คือ กึ่งพลัดถิ่น (quasidiaspora) และพลัดถิ่น (diaspora) ประเภทแรก ได้แก่ การตั้งถิ่นฐานของคนจากประเทศเจ้าอาณานิคมในอาณานิคมประเภทที่สอง คือ ชุมชนพลัดถิ่นเจ้าอาณานิคมที่แยกและตัดขาดจากชุมชนพื้นเมือง มุ่งรักษาความบริสุทธิ์ของกลุ่ม ลอกเลียนแบบสถาบันทางการเมือง สังคม วัฒนธรรมจากประเทศอาณานิคม

5. ชุมชนพลัดถิ่นด้านวัฒนธรรม (cultural diasporic community)

ในขณะที่สันทัด เสริมศรี (2539: 159) อธิบายเพิ่มเติมว่า การพลัดถิ่นมีความหมายในลักษณะใกล้เคียงกับการย้ายถิ่นสำหรับประเภทของคนย้ายถิ่น และได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ เช่น การย้ายถิ่นของคนไทยไปทำงานในต่างประเทศ และ 2) การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International migration) คือการย้ายถิ่นจากหมู่บ้านหรือในอำเภอหรือจังหวัดไปสู่อีกหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด หรือเป็นการย้ายถิ่นไปสู่ชนบทกับเมืองหรือจากเมืองไปสู่ชนบทหรือกลับไปยังอีกเมืองและรวมการย้ายที่อยู่อาศัยระหว่างฤดูกาล เช่น หลังเสร็จสิ้นการทำไร่

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นของคนพลัดถิ่น

การย้ายถิ่นไม่ว่าจะประเภทใดก็ตามรวมทั้งการย้ายถิ่นที่เกิดจากการพลัดถิ่นไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดเท่านั้น แต่มีปัจจัยอื่น ๆ เป็นตัวตัดสินใจประกอบด้วย ซึ่ง สุมาลี ปิยะนันท์ (2545: 18-19) อธิบายไว้ว่าโดยปกติการย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นได้จะต้องมี 2 ปัจจัย ได้แก่

1. ปัจจัยผลักดัน

1.1 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยแรกสุดที่กระตุ้นให้คนไทยอพยพออกจากถิ่นฐานเดิมของตนเอง โดยเฉพาะจากเขตชนบท เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพในภาคเกษตร ซึ่งมักจะประสบปัญหาหลาย ๆ อย่าง จึงเป็นเหตุให้ประชากรอพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเมืองสามารถแยกออกเป็นสาเหตุต่าง ๆ เช่น สถานการณ์เกษตรกรไทยเฉพาะปัญหาการถือครองที่ดินทำกิน ปัญหาการตลาด หนี้สิน ปัญหาที่ดินเสื่อมสภาพและขาดความอุดมสมบูรณ์

1.2 ปัจจัยจากคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ สภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันระหว่างชนบท และเมืองก็เป็นสิ่งผลักดันให้เกิดการย้ายถิ่นด้วยเช่นกัน เป็นต้นว่า การห่างไกลจากการคมนาคมขนส่ง ความหวาดกลัวจากจอร์ผู้ร้ายและการสาธารณสุขที่ไม่สะดวก

2. ปัจจัยดึงดูด

- 2.1 การได้รับคำชักชวนจากญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูง
- 2.2 การบริการทางสังคมที่ก้าวหน้า
- 2.3 สภาพเศรษฐกิจในเมืองที่มีโอกาสในการทำมาหากินได้มากกว่า
- 2.4 ความแตกต่างของอัตราค่าจ้าง
- 2.5 ความต้องการเปลี่ยนอาชีพ
- 2.6 ความต้องการเครื่องอุปโภค
- 2.7 ความอยากรู้อยากเห็นความเป็นอยู่ในเมืองหลวง

สำหรับกรณีการย้ายถิ่นที่เกิดจากการผลักดันนั้น เกิดจากการถูกขับไล่จากประเทศที่เคยอยู่เดิม แต่ต่อมามีปัญหาเรื่องอาณาเขตและดินแดนทำให้ต้องย้ายถิ่นฐาน ซึ่งก็มีปัญหากับประเทศที่ย้ายเข้าไปทำให้มีปัญหาเรื่องเชื้อชาติและสัญชาติปัญหาตามมา คือ สิทธิต่าง ๆ ในฐานะพลเมืองของประเทศที่ตัวเองมีเชื้อชาติ เพราะฉะนั้น คนผลักดัน ปัจจัยหลัก คือ การถูกขับไล่ด้วยข้ออ้างไม่ใช่สัญชาติของประเทศนั้น ปัจจัยดึง ความเป็นเชื้อชาติของประเทศถิ่นกำเนิดของบรรพบุรุษ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นของคนผลักดัน

ในส่วนของทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับคนไทยผลักดันมีไม่มากจะมีทฤษฎีที่ใกล้เคียง

1. ทฤษฎีการย้ายถิ่น Ernst Georg Ravenstien

เสนอ กฎหมายการย้ายถิ่น (The laws of migration) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1885 มีดังนี้คือ กระแสการย้ายถิ่นหลักแต่ละราย จะมีกระแสการย้ายถิ่นย้อนกลับชดเชยเสมอ ผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองมีโอกาที่จะย้ายถิ่นน้อยกว่าผู้ที่อาศัยในชนบท ผู้หญิงจะย้ายถิ่นมากกว่าผู้ชายในระยะทางไกล ๆ เมื่อมีการพัฒนาทางเทคโนโลยี และการพัฒนาด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เป็นปัจจัยย้ายถิ่น สภาพทางเศรษฐกิจ

สังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น ทฤษฎีนี้เห็นว่า การย้ายถิ่นเกิดขึ้นเพื่อยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น ส่วนการย้ายถิ่นในพื้นที่ยากจนไปสู่พื้นที่ที่ให้โอกาสทางเศรษฐกิจที่จะทำให้ชีวิตที่ดีขึ้น

2. ทฤษฎีการย้ายถิ่นของ Everett S. Lee (Theory Migration)

ได้พัฒนาทฤษฎีการย้ายถิ่นของตน ตามแนวคิดของ Ravenstien โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น มีอยู่ 4 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยเกี่ยวข้องกับพื้นที่แหล่งต้นทาง 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่แหล่งปลายทาง 3) อุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทาง และปัจจัยส่วนบุคคล

3. ทฤษฎีการย้ายถิ่นของ Lee

เป็นแนวคิดรวม ๆ ที่อธิบายปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่นให้มีความสำคัญกับปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดที่นำมาสู่การย้ายถิ่น

4. ทฤษฎีการย้ายถิ่นในสังคมทวิลักษณ์ (Dual Societies) ของ Lewis Ranis

เป็นแนวคิดเกี่ยวกับแรงงานล้นเกิน โดยพิจารณาว่า เศรษฐกิจของประเทศด้อยประกอบด้วย 2 สาขา คือ 1) สาขาเกษตรกรรมยังชีพ ซึ่งมีผลิตภาพต่ำมากก็จะมีแรงงานล้นเกินเกิดขึ้น และ 2) สาขาอุตสาหกรรมในเมือง ซึ่งมีผลิตภาพสูงรับเอาแรงงานล้นเกินจากชนบทเข้ามาทำงานในเมือง ประกอบกับการพัฒนาอุตสาหกรรม และค่าจ้างในเองที่สูงกว่า เป็นแรงจูงใจทำให้แรงงานจากชนบทมาทำงานในเมือง

5. ทฤษฎีความหวังในรายได้ (An expected income' model of rural and urban)

โดย Sjaastad (1962) และ Schultz (1962) ที่กล่าวว่า การย้ายถิ่นเป็นการลงทุนของมนุษย์และจะทำให้เพิ่มความสามารถในการผลิตของทรัพยากรมนุษย์ การย้ายถิ่นเป็นการลงทุนที่ต้องมีค่าใช้จ่าย 2 ประเภท คือค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงิน แลค่าใช้จ่ายที่ไม่เป็นตัวเงิน คือ ค่าเสียโอกาสต้นทุนทางจิตใจ ในการเปลี่ยนสภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อมใหม่ ทฤษฎีนี้ ต่อมาได้มีผู้นำไปพัฒนาคือ Harris (1969) และ Todaro (1969) พิจารณาว่า การตัดสินใจในการย้ายถิ่นนั้น จะถูกกำหนดโดยความแตกต่างระหว่างในเมืองและชนบท และ โอกาสที่จะได้ทำงานในเมือง Todaro เห็นว่าตลาดในเมือง ประกอบด้วย 2 ภาค ภาคแรกคือตลาดแรงงานที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งมีค่อนข้างใหญ่ที่ประกอบด้วย การจ้างด้วยตัวเอง และการทำงานในสถานประกอบการขนาดเล็ก มีการ

ว่างงานอย่างเปิดเผย ค่าแรงต่ำ เพราะถูกกำหนดโดยการแข่งแรงงานในตลาด ภาคที่สองเป็นอุตสาหกรรมสมัยใหม่ จะมีเล็กกว่าภาคทางการ คนงานได้รับค่าแรงสูงกว่า เพราะถูกกำหนดโดยสภาพแรงงานและองค์กรต่าง ๆ ที่มีความเข้มแข็ง ต่อมา Todaro ได้พัฒนาแนวคิดนี้เพิ่มเติม โดยนำปัจจัยความหลากหลายในคุณภาพแรงงานจากชนบท เข้ามาพิจารณาโอกาสที่แรงงานชนบท จะถูกเลือกเข้าไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมจะไม่เท่ากัน เพราะขึ้นอยู่กับทุนมนุษย์หลายประการเช่น อายุ การศึกษา และประสบการณ์ เป็นต้น

6. ทฤษฎีการตัดสินใจการย้ายถิ่นในระดับจุลภาค (Micro - level decision - Framework)

ทฤษฎีนี้ อธิบายการย้ายถิ่น โดยใช้ปัจจัยทางสังคม และจิตวิทยาประชากร การย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับคาดการณ์ที่จะได้ผล จากการมีพฤติกรรมการย้ายถิ่นที่เกิดอยู่กับปัจจัยสองประการ คือคุณค่ากับเป้าหมาย ซึ่งมีอยู่ในตัวบุคคล เช่น คติทางสังคม ความสะดวกสบาย ความเป็นตัวของตัวเอง หากปัจจัยทั้งสองประการสูง โอกาสที่บุคคลจะย้ายถิ่นก็จะมามาก การย้ายถิ่นในลักษณะนี้จะมีพฤติกรรมว่า "**Instrumental Behavior**" ที่จะนำบุคคลไปสู่สิ่งที่ตนประสงค์ (Dejong (1981) มุกเซอร์จี Mukherji (1975) นักภูมิศาสตร์ประชากร ได้อธิบายว่าการต้องพิจารณาปัจจัย 3 ประการ คือ 1) คุณลักษณะส่วนตัวของผู้ย้ายถิ่น 2) การรับรู้ในความแตกต่างของอัตราประโยชน์ ระหว่างต้นทางและปลายทางและ 3) ลักษณะการย้ายถิ่นซึ่งอาจจะย้ายถิ่นแบบไป - กลับ ย้ายตามฤดูกาลหรือแบบถาวรก็ได้

แนวคิด "**Location Specific Capition**" เป็นปัจจัยผูกพัน ที่ส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมการย้ายถิ่นที่แตกต่างกัน Davnzo Morrision (1981) เห็นว่า ตามปกติการย้ายถิ่น ขึ้นโดยการเปรียบเทียบ "**Location Specific Capital**" ระหว่างต้นทางและปลายทาง เช่น ผู้ที่มีชื่อเสียงมีทรัพย์สินมาก ก็มักจะไม่น่าจะไปจากที่เดิม ถ้าหากจำเป็นไปก็มักจะย้ายกลับมาเพราะหากย้ายไปที่อื่นนาน ๆ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมก็จะลดลง ส่วนผู้ที่มีสิ่งผูกพัน อาจจะมีทรัพย์สินสมบัติหรือความที่มีชื่อเสียงในถิ่นที่มีอยู่ จะมีโอกาสย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีสิ่งผูกพันดังกล่าวมากกว่า

7. ทฤษฎีของ Brown Moor (1970)

ได้เสนอแนวคิดเรื่อง "Place utility" ซึ่งให้ความสำคัญกับระดับความพอใจหรือไม่พอใจของบุคคลหรือครอบครัว ต่ออรรถประโยชน์ในระดับหนึ่ง ๆ หากไม่พอใจก็จะมี การย้ายถิ่นเกิดขึ้น การย้ายถิ่นจึงเป็นการปรับตัว เพิ่มความพอใจในอรรถประโยชน์จากพื้นที่นั่นเอง

8. ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependent plantation economies)

เป็นแนวคิดของกลุ่มนีโอ - มาร์กซิส (Neo - Marxist Conflict Model) ที่พิจารณา เศรษฐกิจกับเรื่องสังคม และสถาบันการเมือง ว่าเป็นสิ่งที่อาจแยกพิจารณาได้ ระบบเศรษฐกิจ จะต้องพิจารณาในวงกว้างขวางออกไปคือ พิจารณาว่า เมืองมีชนบทอย่างไร หรือประเทศด้อย พัฒนา ถูกกำหนดโดยประเทศพัฒนาแล้วอาจมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ มีรูปแบบความสัมพันธ์กันอย่างไร เครื่องมือวิเคราะห์ที่สำคัญมักจะใช้ระเบียบวิธีประวัติศาสตร์ โครงสร้าง สถาบันในการพิจารณา การที่ความจำเป็นบีบบังคับให้เข้าไปหางานทำในเมือง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการด้อย ชนบท ขณะเดียวกันศูนย์กลางหรือเมือง จะเกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจซึ่งทุนนิยม จะเอารัดเอาเปรียบ แรงงานชนบท และอุตสาหกรรมค่าส่วนเกินทางไปสู่อำนาจเมือง ตลาดแรงงานผูกขาด แรงงานจากชนบท จะทำอาชีพชั้นต่ำลง เมืองและต้องอาศัยอยู่ในสลัม หรือที่ไม่เหมาะสมอื่น ๆ มีความแปลกแยก ไม่ผสมผสานกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเมือง ทฤษฎีการพึ่งพา พิจารณาการย้ายถิ่นในลักษณะที่เป็นผลของระบบความสัมพันธ์ เศรษฐกิจ และการเมือง ทั้งในระดับชนบทระดับเมืองศูนย์กลาง ระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศ ในลักษณะของระบบความสัมพันธ์แบบศูนย์กลาง และปริมาตร ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นในแนวคิดนี้คือ มาตรการในการประเทศ หากเป็นการเอารัดเอาเปรียบระหว่างชนชั้น โดยการกดราคาผลผลิตในทางกลับกันสินค้าอุตสาหกรรมกลับ มีราคาสูง เป็นสาเหตุทำให้เกิดการย้ายถิ่นของชาวชนบทมาหางานทำในเมืองมากขึ้น

จากทฤษฎีที่นำเสนอดังกล่าว จะเห็นว่า การที่คนจะย้ายถิ่นนั้นเกิดจากหลายสาเหตุ สำหรับเรื่องที่ทำให้การวิจัยนั้นเป็นการย้ายถิ่นอันเนื่องมาจากไม่สามารถจะดำรงชีวิตในพื้นที่เคยอยู่เดิมซึ่งมีการเปลี่ยนดินแดนการย้ายถิ่นโดยยึดเชื้อชาติหรือถิ่นกำเนิดเดิมเมื่อพื้นที่ที่เคยเป็นของประเทศอยู่เดิมถูกเปลี่ยนเป็นอาณาเขตของสภาพเมียร์มาคนไทยเหล่านั้น ไม่สามารถดำรงชีวิตโดยปกติได้ จำเป็นต้องย้ายถิ่นฐานแต่เมื่อย้ายถิ่นมาจากพื้นที่ที่บรรพบุรุษและญาติพี่น้องอยู่ก่อนแล้ว

เกิดปัญหาเนื่องจากเกิดในพม่าจึงเป็นสัญชาติพม่า ทำให้เกิดคำว่า "คนไทยพลัดถิ่น" และมีปัญหา มาจนปัจจุบัน

คนไทยพลัดถิ่น

ที่มาที่ไปของคนไทยพลัดถิ่นนั้น ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม อังใน ชีรวุฒิ เสนาคำ (2549. 9-10) อธิบายไว้ใน "ร่องรอยไทยพลัดถิ่น" ไว้ว่ามีคนไทยไม่มากนักที่รู้จัก "คนไทยพลัดถิ่น" จนกระทั่งหลังภัยพิบัติสึนามิ เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2547 ชื่อ "คนไทยพลัดถิ่น" ก็ปรากฏตาม สื่อต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ ในฐานะผู้ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือใด ๆ จาก หน่วยงานของรัฐ เพราะไม่มีทะเบียนบ้าน ไม่มีบัตรประชาชน จะมีก็เพียงบางคนที่ทางราชการไทย ได้ออกเอกสารรับรองการเป็น "เชื้อชาติไทย สัญชาติพม่า" ให้ แต่นั่นก็ไม่ได้แสดงว่า ผู้ถือบัตรนี้จะเป็นคนไทย และได้รับสิทธิของคนไทยทั่ว ๆ ไป

"ไทยพลัดถิ่น" เป็นคนไทยที่มีถิ่นกำเนิดบริเวณจังหวัดมะริด ทวาย ตะนาวศรี ฯลฯ ซึ่งเดิมเป็นดินแดนของไทย จนกระทั่งมีการเจรจา เรื่องพรมแดนใหม่ระหว่างไทยกับอังกฤษ ซึ่งปกครองพม่าอยู่ในขณะนั้น (ประมาณรัชกาลที่ 5) ผลจากการแบ่งพรมแดนในครั้งนั้น ทำให้ไทย เสียดินแดนเหล่านั้นให้กับพม่า ส่งผลให้คนไทยที่อาศัยอยู่เดิม กลายเป็นคนพม่าไปโดยปริยาย โดยพม่าระบุว่าประชาชนเหล่านี้เป็นคนเชื้อชาติไทย สัญชาติพม่า และด้วยขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตต่างไปจากคนพม่าโดยทั่วไป ประกอบกับการที่รัฐบาลพม่าปฏิบัติต่อคนไทย เหล่านี้ไม่เสมอภาคกับคนพม่า ทำให้คนไทยพม่าต้องอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตไทยบริเวณจังหวัด ระนอง ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพรและพังงา อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ประมาณร้อยปีก่อนเป็นต้นมา กลายเป็น "คนไทยพลัดถิ่น" ที่ไม่ได้รับสิทธิใด ๆ ในความเป็นไทย ซึ่งปัจจุบันมีอยู่หลายหมื่นคน

ในปี พ.ศ. 2545 คนไทยพลัดถิ่นในจังหวัดระนองได้พยายามรวมตัวกันเพื่อ เรียกร้องสิทธิความเป็นคนไทย ควบคู่กับการร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทำให้คนในแวดวงพัฒนายอมรับความเป็นตัวตน และเข้าใจวิถี ชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของคนไทยพลัดถิ่นมากขึ้น รวมทั้งมีองค์กรพัฒนาเอกชนหลาย หน่วยงานเข้าไปสนับสนุนด้านงานพัฒนา และการเชื่อมโยงเครือข่ายคนไทยพลัดถิ่นให้ครอบคลุม ในทุกจังหวัด และคนไทยพลัดถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องกับงาน นโยบายด้านการมั่นคงของมนุษย์ และชีรวุฒิ เสนาคำ (2545 : 14)

แม้ไทยหรือสยามมิได้ตกเป็นอาณานิคม แต่รัฐไทยและคนไทยส่วนใหญ่ต่างเชื่อและยึดมั่นความเป็นรัฐ (state) และความเป็นชาติ (nationality) ที่เป็นมรดกตกทอดของลัทธิอาณานิคมอย่างเหนียวแน่นและมั่นคง และใช้แนวคิดเรื่องรัฐชาติของเจ้าอาณานิคมเป็นพรมแดนขีดแบ่งและสกัดกั้นไทยกลุ่มหนึ่ง ที่มีความเป็นไทยมากกว่าคนไทยในแผ่นดินไทยออกจากความเป็นไทย และทำให้กลายเป็น “ไทยเถื่อน ไทยไม่ปกติไทยไม่ธรรมดา” และมี “ชีวิตเปลือยเปล่า” ชีวิตที่ “แปลกแยก” ในแดนไทย

ไทยพลัดถิ่นเดิมเรียกตนเองว่า “ไทยพลัดถิ่น” แต่ตอนหลังมักใช้ “ไทยถิ่นพลัด” เรียกตนเอง เพราะจะตรงกับความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์มากกว่า และปัจจุบันคนกลุ่มนี้ได้รวมตัวกันในนาม “เครือข่ายการแก้ไขปัญหาคนสัญชาติคนไทย” โดยมีเป้าหมายเพื่อการได้มาซึ่งสิทธิการเป็นพลเมืองและสัญชาติไทย โดยกระบวนการ “คืนสัญชาติ” และไม่ปรารถนาที่จะถูกแปลงให้เป็นพม่าแล้วค่อยมาเป็นไทย ทั้งไม่พึงประสงค์ที่จะอยู่ในกระบวนการ “การแปลงไทยให้เป็นไทย” ที่นักกฎหมายไทยบางท่านเสนอ

ด้วยไทยพลัดถิ่นไม่ว่าจะพิจารณาจากมิติใด มีความเป็นไทยมากกว่าคนไทยในแผ่นดินไทย มีความเป็นไทยมากกว่านักกฎหมาย นักการเมืองและข้าราชการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดความเป็นไทย ดังนั้น การที่ข้าราชการไทยมีความเป็นไทยน้อยกว่า พยายามทำให้ผู้มีความเป็นไทยมากกว่าเป็นพม่า จึงเป็นสิ่งที่ไทยพลัดถิ่นไม่สามารถรับได้ และถือเป็นการกระทำที่ถูกเหยียดหยาม และเป็นเหตุแห่งความเจ็บปวด ปวดร้าว และปวดลึก เพราะคนกลุ่มนี้ถือเป็นไทยทั้งสัญชาติและเชื้อชาติ ถือโคตรเหง้าเป็นไทย และถือดินแดนมะริด ตะนาวศรี ปกเป็ยน และสิงขรคือผืนแผ่นดินไทยหรือสยาม และเป็นมาตุภูมิของกลุ่มคน แต่มาตุภูมิแห่งนี้ถูกรัฐไทยสมัยใหม่ทำให้เป็นแดนอื่นไปในมิติทางประวัติศาสตร์

ไทยพลัดถิ่นถือว่าเป็นกลุ่มคนหรือบรรพบุรุษของกลุ่มคนคือ “นักรบผู้กล้าผู้เสียสละ” เพื่อให้แผ่นดินไทย แผ่นดินมาตุภูมิของพวกเขาคงอยู่แต่ประวัติศาสตร์ก็เล่นบทพิฆาตลบสัมพันธภาพทางวัฒนธรรมของพวกเขาและเธอที่มีต่อไทย/สยาม และทำให้เข้าและเธอกลายเป็นคนเถื่อน-คนเถื่อน “เถื่อนทั้งสองทาง”

คนพลัดถิ่นเกิดในสังคมโลกมายาวนาน “diaspora” ที่แปลเป็นไทยว่า “คนพลัดถิ่น” มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก และหมายถึงกลุ่มคนที่กระจายออกจากมาตุภูมิไปตั้งถิ่นฐานในแดนอื่น

โดยการออกจากดินแดนนั้น อาจมีเหตุมาจากการอพยพโดยสมัครใจ ด้วยเหตุผลทางการค้า การแสวงหาอาชีพ การบริหารจัดการอาณานิคม และอาจเกิดจากการถูกบังคับให้ออกจากมาตุภูมิ เพราะมาตุภูมิถูกรัฐอื่นหรือชาติอื่นยึดครอง

คนกลุ่มหลังนี้นักวิชาการเรียกว่า “คนพลัดถิ่นที่ตกเป็นเหยื่อ” หรือที่นักวิชาการรุ่นใหม่ของไทยเรียกว่า “ผู้ถูกบังคับพลัดถิ่น” ผู้ต้องออกจากการทำงานอยู่ในต่างแดนด้วยความเจ็บปวดและขมขื่น มีชีวิตที่ไร้ค่าและถูกกีดกัน ทำให้แปลกแยกในต่างแดน

ตัวอย่างคนพลัดถิ่นประเภทหลังมีอาทิ ยิว อัฟริกันและอาร์เมเนียน ในอดีต ปาเลสไตน์ในปัจจุบัน กะเหรี่ยงพลัดถิ่นในไทย และแม้จะมีได้กระจายออกจากมาตุภูมิ แต่ไทยพลัดถิ่นก็อาจจัดเป็นคนพลัดถิ่นประเภทหลัง โดยปกติคนพลัดถิ่นคือกลุ่มคนที่ถูกระทำให้เจ็บปวดแปลกแยกและขมขื่นในดินแดนพักพิง แต่ไทยพลัดถิ่นต่างออกไป เพราะไทยพลัดถิ่นนั้นถูกระทำให้เจ็บปวดแปลกแยกและขมขื่นทั้งในแดนพม่า (แดนพักพิง) และในแดนไทย (แดนมาตุภูมิ) ไม่ว่าจะตรงกับความหมายที่อกัมเป็นให้ไว้หรือไม่ ผู้มีชีวิตที่เปลือยเปล่าในหนังสือเล่มนี้ มุ่งให้หมายถึงคนหรือกลุ่มคนที่ถูกระทำให้อยู่ในสถานะที่ไม่ได้มีความเป็นมนุษย์เต็มตัว พร้อมทั้งถูกระทำให้เป็นแพะรับบาปและถูกบูชาขันธ์ ถูกกระทำให้อยู่ในภาวะ “ไร้สิทธิ” และ “ไร้สิทธิที่จะมีสิทธิ” ชีวิตปราศจาก “อารมณ์ห่อหุ้ม” เวลาหนาวก็หนาวยิ่ง เวลาร้อนก็ร้อนยิ่งกว่า ชีวิตซึ่งปราศจากสิ่งใดปกป้องคุ้มครอง ชีวิตที่เปลือยเปล่าจึงเป็นชีวิตที่ถูกทำให้ไร้ค่า ไร้ความหมาย ไร้สรรพสำเนียงเจ็บปวด ขมขื่นชีวิตที่ตายและรอวันตาย การมีชีวิตเปลือยเปล่าจึงทำให้ไทยพลัดถิ่นจึงต้อง...

1. ถูกจับขังคุก โทรม ถูกทำให้เสียสติ เพียงเพราะไม่มีใบขับขี่
2. เด็กสาวถูกข่มขืน โดยรัฐละเว้นการเว้นการจับกุมและลงโทษใด ๆ ต่อผู้ข่มขืน
3. ไทยพลัดถิ่นทั้งมวล จึงถูกจองจำไว้ในพรมแดนที่รัฐกำหนดเขต มีอาจเดินทางไกล ไม่อาจทำใบมรณกรรม ไม่อาจจดทะเบียนสมรส ไม่สามารถฝากเงินในธนาคาร ไม่อาจซื้อบ้านซื้อรถ ไม่อาจซื้อสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์อื่นใดที่ต้องทำธุรกรรม-สัญญา ไม่สามารถเรียนและเรียนต่อในชั้นสูง ไม่สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในทุกระดับและอื่น ๆ

4. ไทยพลัดถิ่นทั้งมวลถูกลบประวัติศาสตร์ ลบวัฒนธรรมทั้งหมด ทั้งสิ้น ซึ่งเคยเกาะเกี่ยวกับความเป็นไทยหรือสยาม และถูกทำให้เป็นพม่า โดยที่เจ้าตัวไม่พึงปรารถนา

5. ด้วยวิถีชีวิตเปลือยเปล่า จึงทำให้คนหนุ่มไทยพลัดถิ่นบางคนตัดสินใจใช้อำนาจอธิปไตยอันสุดท้ายและอันเดียวที่มีอยู่ คือ การฆ่าตัวตาย ดังกรณีเด็กหนุ่มไทยพลัดถิ่นจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่เกิดขึ้นมาแล้วเมื่อปี 2545

6. อื่น ๆ...อื่น ๆ...และอื่น ๆ

หากเราสามารถนิยามความเป็น “สยาม” หรือ “ไทย” ได้ ถิ่นพลัดไป...ไทยพลัดถิ่นต้องการยืนยันและประกาศให้ผู้มีสำนึกและไร้สำนึกรู้ว่า...

1. ถ้าคนในจังหวัดประจวบฯ ชุมพร ระนอง พังงา ที่พูดภาษาไทยกลาง ไทยปักษ์ใต้ เล่นโนราห์ หนังตะลุง เพลงบอก เป็นไทย ไทยพลัดถิ่นก็เป็นไทย

2. ไทยพลัดถิ่นที่ถูกรัฐไทย นักกฎหมายไทยทำให้ “ไม่เป็นไทย” นั้น คือ “ไทยแท้” ความเป็น “ไทย” และรักประเทศไทยมากกว่าผู้มิชอบบทบาทในการกำหนดความเป็นไทย หรือมากกว่า “ไทยแท้ ไทยปกติ ไทยธรรมดา” ที่พูดภาษาไทยคำและอังกฤษคำ ห่อของนอก ร่วมเพศและมีเพศสัมพันธ์แบบฝรั่ง

3. ไทยพลัดถิ่น มิได้เกิดเพราะคนไทยกลุ่มกลุ่มหนึ่งกระจายออกจากมาตุภูมิไปอยู่ในแดนอื่น ไทยพลัดถิ่น กลายเป็นคนพลัดถิ่น เพราะ “ถิ่นพลัดถิ่น” ซึ่งเกิดจากการขีดแย่งพรมแดนเพื่อสร้างรัฐ-ชาติ และพรมแดนนั้น ได้ขีดแบ่งกลุ่มเครือญาติกลุ่มชาติพันธุ์เดียวออกจากกัน ไทยพลัดถิ่นจึงจัดอยู่ในประเภท “ไทยถิ่นพลัด” ตามคำที่ไทยพลัดถิ่นเรียกตนเองและปรารณาและถูกเรียก

4. ไทยพลัดถิ่น คือ ไทย และเพิ่งถูกทำให้เป็นอื่น และ “ไม่เป็นไทย” และเป็น “ไทยพลัดถิ่น” เมื่อประมาณไม่เกิน 30 ปีที่ผ่านมา และเกิดขึ้นหลังการขยายตัวของการศึกษาด้านรัฐศาสตร์ ในสังคมไทย หลังการขยายอำนาจรัฐส่วนกลางสู่ท้องถิ่น และหลังการขยายความเชื่อเรื่องความเป็นรัฐ และความเป็นชาติที่ลอกเลียนมาจากฝรั่งของผู้นำไทย และรัฐไทย

5. การเป็นไทยพลัดถิ่น มิได้เกิดจากสารัตถะของไทยพลัดถิ่นเพราะสารัตถะของไทยพลัดถิ่น คือ สารัตถะของไทยปักษ์ใต้เมื่อประมาณ 50-70 ปีก่อน การเป็นไทยพลัดถิ่นของไทยพลัดถิ่น ณ ปัจจุบัน เกิดจากการขีดพรมแดน การขีดแบ่งของชนชั้นนำไทยหรือรัฐไทยยุคหลัง เกิดจากการสร้างพรมแดนกีดกันคนไทย โดยคนไทยด้วยกันเอง มิใช่รอยหมึกหรือปากกาของฝรั่ง

6. การเป็นไทยและไทยพลัดถิ่นในปัจจุบัน มิได้อยู่ในอัตลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา เพราะพรมแดนสุดท้ายที่ไทยพลัดถิ่นทั้ง ๆ ที่เป็นไทย และเป็นไทยมากกว่า แต่มิได้เป็นไทย ก็คือ บัตรประชาชนซึ่งสะท้อนชัดว่า รัฐไทยปัจจุบันกำลังให้ความหมาย และกำหนดความเป็นไทย ด้วยบัตรประชาชน มากกว่าอัตลักษณ์ความเป็นไทย ความจงรักภักดีการมีจินตนาการแห่งความเป็นชาติร่วมกัน ซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญของการคงอยู่ของรัฐและชาติ แต่รัฐไทยให้ความสำคัญกับบัตรประชาชนมากกว่าความเป็นไทย ประเทศไทยจึงเป็นที่รวมคนไทยที่พร้อมจะ โงง และทรยศต่อรัฐไทยและความเป็นไทย

7. ณ ปัจจุบัน รัฐไทยอาจจะเป็นรัฐจำนวนน้อยในโลก ที่ไม่ให้สิทธิการเป็นพลเมืองแก่คนพลัดถิ่นของตน และอาจจะเป็นรัฐเดียวในโลกที่มีให้สัญชาติ และสิทธิการเป็นพลเมืองแก่คนพลัดถิ่นที่เป็นเชื้อสายของตน ผู้ซึ่งมิได้ต่อต้านรัฐและอำนาจรัฐมาตุภูมิที่ดำรงอยู่

8. ไทยพลัดถิ่นคือไทยปักษ์ใต้ที่ไม่มีบัตร ที่ไม่มีบัตรและมิได้เป็นไทย มิได้เป็นเพราะไทยพลัดถิ่นไม่ได้เป็นไทยหรือเหตุอื่นใด หากไม่เพราะรัฐไทยต้องการประกาศให้โลกรับรู้ว่า “รัฐเท่านั้นคือองค์อธิปัตย์ รัฐคือผู้กำหนดภาวะยกเว้น (state of exception) กำหนดใครเป็นไทยและไม่เป็นไทย แม้มันผู้นั้นจะเป็นไทยมากกว่า”

9. การคงอยู่ของไทยพลัดถิ่นจึงเป็นสิ่งสำแดงให้เห็นอย่างชัดแจ้ง และเด่นชัดถึงความศักดิ์สิทธิ์ เบ็ดเสร็จ เด็ดขาด และสมบูรณ์แห่งอำนาจอธิปไตยของรัฐไทย

ความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติ

ความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติ จิระ โขภ วิระสัย (2551:379-477) ได้กล่าวถึงความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติมีสาระเกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญ 3 เรื่อง คือ ชาติ อุดมการณ์และกำลังอำนาจ

1. ชาติ ปรากฏการณ์แห่งการจัดตั้งองค์กรทางการเมืองขึ้นเป็น "ชาติ" ซึ่งใช้ในความหมายแห่งการเป็น "ชาติรัฐ" หรือ "รัฐประชาชาติ" นั้นได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาเพียงระยะเวลาไม่นานนี้เอง สำหรับหลาย ๆ ประเทศ (ยกเว้นประเทศไทย) ความเป็นรัฐประชาชาติเพิ่งจะมีขึ้นในช่วงหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 ตัวอย่างในเอเชีย ได้แก่ ประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ ตัวอย่างอีกเป็นจำนวนมหาศาล คือ ประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกา การที่จะกล่าวถึง "กำลังอำนาจของชาติ" นั้น

พึงเข้าใจว่าเมื่อใช้ศัพท์ "ชาติ" ณ ที่นี้ใช้ในความหมายใกล้เคียงกับ "ประเทศ" "รัฐ" และ "รัฐประชาชาติ"

ศัพท์ต่าง ๆ เหล่านั้นและอีกบางคำมีความหมายเกือบจะเป็นอย่างเดียวกัน ความแตกต่างย่อมมีอยู่แต่มักเป็นเรื่องการเน้นลักษณะใดลักษณะหนึ่ง หรือการมองในมิติใด มิติหนึ่งเป็นการเฉพาะสมควรอธิบายโดยย่อดังนี้

1.1 สังคม

สังคม เป็นศัพท์ที่ยากและกินความกลาง ๆ "สังคม" ซึ่งหมายถึงจำนวนคน ณ ที่ใดที่หนึ่ง ผู้ซึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน เมื่อพูดถึง "สังคม" ก็เป็นเรื่องของประชากร พิจารณาจากแง่มุมของการแบ่งแยกออกเป็นเพศหญิง เพศชาย การแบ่งออกเป็นวัยต่าง ๆ เช่น เด็กเล็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้ชรา นอกจากนี้อาจพิจารณาประชากรในเชิงสถานภาพสมรส การจัดระบบครอบครัว การอยู่ในเมืองและชนบท เป็นต้น

1.2 ประเทศ

ประเทศ เป็นศัพท์ที่เน้นหนักไปในเชิงภูมิศาสตร์ เมื่อพูดถึงประเทศ เช่น ประเทศไทย หรือประเทศอินโดนีเซียมักเกิดภาพพจน์เกี่ยวกับสภาพพื้นดิน พื้นน้ำ ภูมิอากาศ การเป็นแผ่นดินเดียวกันหรือการเป็นเกาะหมู่หรือการเป็นเกาะ การมีสภาพการเป็นประเทศร้อน ฝนชุกหรือเป็นประเทศหนาว

1.3 รัฐ

ศัพท์ที่มองหนักไปในทางนิติทางการเมืองได้แก่ "รัฐ" (state ใช้อักษร s ตัวเล็กหากใช้ S ตัวใหญ่มักหมายถึงมลรัฐ อย่างเช่น มลรัฐนิวยอร์ก หรือมลรัฐแคลิฟอร์เนียในสหรัฐอเมริกา) ดังนั้น ในการที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ หมายถึง การมีสภาพเป็น "รัฐ" ใช้ในวงการเมืองระหว่างประเทศมาก เช่น การเป็นสมาชิกขององค์การนาชาติก็มักเรียกว่า "member state" ความเป็น "รัฐ" ณ ที่นี้เน้นหนักส่วนที่เป็นอำนาจ "อธิปไตย" (sovereignty) คือมีความเป็นอิสระหรือความเป็นประเทศเอกราช

1.4 รัฐประชาชาติ

เป็นศัพท์ที่เน้นหนักเชิงสังคมและเชิงการเมืองและเชิงประวัติศาสตร์ ศัพท์นี้เกี่ยวข้องกับการจัดองค์กรทางการเมืองของมนุษยชาติ เริ่มตั้งแต่การจัดตั้งขึ้นมาเป็น "เผ่าชน" นครรัฐ

"จักรวรรดิ" จวบจนกระทั่งเป็น "ชาติรัฐ" ความเป็น "ชาติ - รัฐ" ในประวัติศาสตร์ยุโรปเห็นชัด หลังจากการแตกสลายของมหาอาณาจักรโรมัน และเกิดการรวมตัวของคนที่เป็นเชื้อชาติเดียวกัน หรือใกล้เคียงกันขึ้นเป็นองค์การทางการเมืองที่เล็กกว่า "มหาอาณาจักร" หรือ "จักรวรรดิ" ตัวอย่างได้แก่ สภาพที่มีการแยกคนเชื้อสายเยอรมันและคนเชื้อสายอิตาเลียนออกเป็นก๊ก เป็นเหล่า หรือแวนแคว้นต่าง ๆ กัน เมื่อจักรวรรดิโรมันหมดสภาพ "ชาติรัฐอิตาลี" ได้รับการสถาปนาขึ้นโดย คาวัวร์ และชาติรัฐ "เยอรมัน" ได้รับการก่อตั้งขึ้นโดยบิสมาร์ค

ชาติจึงเป็นศัพท์ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องทางสังคมจิตวิทยาและเรื่องขนบธรรมเนียม ประเพณี อุปนิสัย ใจคอ รวมทั้งเผ่าพันธุ์ ศัพท์นี้ใช้ทางวิชาการถือเป็นว่าไม่จำเป็นต้อง หมายถึง ชาติ - รัฐ หรือประเทศ เช่น ประเทศอินเดียย่อมมีหลาย "ชาติ" หมายถึง หลายเผ่าพันธุ์หรือหลาย กลุ่มเชิงเชื้อชาติและศาสนา (ethnic groups) อันเป็นลักษณะ "พหุสังคม" (plural society) หรือบางครั้งเรียกว่า "สังคมพหุวัฒนธรรม" (multi - cultural society) ซึ่งในประเทศอินเดียมีกลุ่ม ชน (ในความหมายเป็น "nation" ตามศัพท์วิชาการดังกล่าว) เช่น กลุ่มชนที่นับถือ ศาสนาอิสลาม และที่นับถือศาสนาซิกข์ (Sikhism) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เท่าที่ใช้ในภาษาไทยและตามสามัญสำนึก (รวมทั้งในภาษาอังกฤษด้วย) คำว่า "ชาติ" มักใช้ในความหมายอย่างเดียวกับชาติรัฐหรือรัฐประชาชาติ

ในการพูดถึงอุดมการณ์แห่งชาติ ณ ที่นี้จะกล่าวถึง "ชาติ" ในความหมายรวม ๆ กัน ของหลายศัพท์ที่ได้ยกมาแล้วนั้น คือเป็นการมองภาพที่กว้างโดยไม่พยายามให้เป็นเรื่องที่ เฉพาะเจาะจงเกินไป

ในสังคมไทยมักมีการกล่าวถึง "ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์" คำว่า "ชาติ" ที่กล่าวถึงนั้น หมายรวมถึงประชากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในสังคม สถาบันสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการเมือง สถาบันศาสนา สถาบันนันทนาการ อนึ่ง คำว่า "ชาติ" นี้ยังหมายถึงการผูกพันต่อกันที่อยู่การรู้สึกว่าเป็นส่วน หนึ่ง" ของแผ่นดิน รวมทั้งการมี "จิตวิญญาณ" (spirit) แห่งความเป็นคนไทยที่ร่วมชะตากรรม คล้าย ๆ กัน หรืออย่างเดียวกันทั้งในอดีตและปัจจุบัน

2. อุดมการณ์

มีผู้ให้คำจำกัดความและความหมายของอุดมการณ์ต่าง ๆ กัน ณ ที่นี้จะกล่าวถึงลักษณะของ "อุดมการณ์" ตามแนวคิดของนักวิชาการตะวันตก

2.1 อุดมการณ์เป็นเรื่องเกี่ยวกับความฝัน อุดมการณ์เป็นการแสวงหาซึ่งดูจะไม่มีทางบรรลุเป้าหมายได้ ในความหมายนี้นักอุดมการณ์ คือผู้ที่ฝันถึงสภาพของโลกที่ดีกว่าที่เป็นอยู่โดยใฝ่ฝันเช่นว่าสามารถจะมีรัฐบาลโลก (world government) สามารถที่จะสถาปนาความทัดเทียมกันอย่างสมบูรณ์ในหมู่มนุษย์ การให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขของทุก ๆ คน การมีสันติภาพอย่างถาวร คำว่า "อุดมการณ์" มีลักษณะเช่นว่านั้นไม่มากนักน้อย แต่หากมีมากจนเต็มทีหรือเกินพอดีเรียกว่าเป็นความคิดแบบ "เพื่อฝัน" อย่างที่เรียกกันว่า "ยูโทเปีย" (utopia) ซึ่งรากศัพท์ภาษากรีก แปลว่า "ไม่มี ณ ที่ใด" (nowhere) หรืออาจแปลว่า สุตสถาน (eutopia) อันเป็นสถานที่คาดหวังให้มีขึ้น (Lewis Numlord.1962. 112-113) ในความหมายนี้อุดมการณ์มีลักษณะแห่งการอยู่อย่างไกลจากความจริง

2.2 อุดมการณ์เป็นการมองโลกอย่าง "อัตวิสัย" (subjective)

ศัพท์ "อัตวิสัย" หมายถึง แล้วแต่ตัวบุคคลคือตามอารมณ์ ตามความรู้สึก หรือตามอคติ การมีอุดมการณ์ตรงข้ามกับการมองในเชิง "วัตถุวิสัย" (objective) ซึ่งได้แก่การพยายามพิจารณาปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นกลาง ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงพรรคการเมืองใดว่าเป็น "พรรคอุดมการณ์" (ideological party) ย่อมแสดงให้เห็นว่าสมาชิกของพรรคคนนั้น มีความเห็น มีความเชื่อ และมี "โลกทัศน์" เอนเอียงไปทางใดทางหนึ่งอย่างชัดเจนและค่อนข้างเด็ดขาดจนยากที่จะเปลี่ยนได้ สภาพเช่นนี้ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เรียกว่า "พรรคที่เล็งผลเชิงปฏิบัติ" (pragmatic party) ซึ่งเน้นหนักไปในเรื่องความที่จะเป็นไปได้และมีนโยบายที่ยืดหยุ่นให้เหมาะกับสภาพการณ์

2.3 อุดมการณ์หมายถึงค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติ

อุดมการณ์มีความหมายที่ 3 ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติต่าง ๆ ซึ่งมีเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และย่อมจะแตกต่างและขัดแย้งกับค่านิยม ๆ ของกลุ่มอื่น ยากที่จะประนีประนอมกันได้ การขัดแย้งของอุดมการณ์ในความหมายนี้มักมีมากในเมื่อมีความแตกต่างในเชิงเศรษฐกิจและสังคม หรือเรียกได้ว่ามี "ช่องว่าง" ซึ่งอาจเป็นระหว่าง "เมืองกับชนบท" พรรณหรือฐานันดร เมื่อสังคมแปรสภาพหรือพัฒนาจนกระทั่งมี "ชนชั้นกลาง" มากย่อมทำให้การขัดแย้งเชิงอุดมการณ์

ลดน้อยลงมาจนถึงขั้นหนึ่งซึ่งอาจจะทำให้เกิดสภาวะที่เรียกว่า "การสิ้นสุดของอุดมการณ์" สภาวะดังกล่าวจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อคนส่วนใหญ่อยู่ในระดับชนชั้นกลาง ("พอมือจะกินพอมือจะเก็บ" และมีระดับการศึกษาไม่แตกต่างกันมากนัก

ในยุคหนึ่งของอุดมการณ์อาจมีความสำคัญมาก ยกตัวอย่าง กรณีสหรัฐอเมริกาในระบกก่อตั้งประเทศใหม่ ๆ (ช่วงประมาณเกือบ 200 ปีมาแล้ว) จวบจนกระทั่งถึงประมาณ 25 - 30 ปีที่ผ่านมา การขัดแย้งทางอุดมการณ์มีปรากฏในแนวนโยบายที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างพรรครีพับลิกัน กับพรรคเดโมแครท สำหรับในยุคปัจจุบัน 2 พรรคการเมือง มีแนวนโยบายค่อนข้างจะคล้ายกัน ดังนั้น เมื่อมีการเลือกตั้ง ประชาชนจึงมักเลือกในเชิงบุคลิกภาพมากกว่า

2.4 อุดมการณ์เป็นการจัดระบบความคิด

อุดมการณ์ประกอบด้วยสังกะปหรือมโนทัศน์ (concept) หรือหน่วยแห่งความคิดอันเป็นนามธรรม หน่วยแห่งความคิดดังกล่าวมีตัวอย่างคือ 1) "สิทธิ" 2) ความเสมอภาค 3) หน้าที่พลเมือง 4) อำนาจอธิปไตย 5) ทรานสพารานซ์ 6) ความรับผิดชอบ 7) ประโยชน์ของคนหมู่มาก 8) การปกครองโดยเสียงส่วนมาก 9) สิทธิของคนกลุ่มน้อย 10) ความเป็นปึกแผ่นของชาติ 11) ความมั่นคงของชาติ 12) ศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ 13) ความเป็นส่วนตัว (privacy) 14) เรื่องสาธารณะ (public) 15) ความผูกพันภาระ (obligation) 16) ความเป็นมิตร 17) การรู้จักตอบแทน (reciprocity) 18) การร่วมมือกัน

2.5 คำนิยามของยูเนสโก

คำนิยามซึ่งปรากฏในเอกสารขององค์การว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) คำนิยามนั้นมีว่า "อุดมการณ์" ได้แก่ รูปแบบของความเชื่อต่าง ๆ และมโนทัศน์หรือสังกะป (concept) ต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง และที่เกี่ยวกับการประเมินค่าว่าดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ซึ่งช่วยอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม (ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ฯลฯ)

2.6 อุดมการณ์ กับ อุดมคติ

เท่าที่ใช้ในภาษาไทยคำว่า "อุดมการณ์" มักใช้สับสนกับคำว่า "อุดมคติ" เช่น เมื่อกล่าวถึง นาย ก. ไม่มีอุดมการณ์ก็มักจะหมายถึง การขาดหลักการหรือขาดอุดมคติ

สำหรับศัพท์ **"อุดมการณ์"** ในความหมายของภาษาอังกฤษ **"ideology"** อุดมการณ์ มีลักษณะดังได้กล่าวมาแล้ว และย่อมแตกต่างจากคำว่า **"อุดมคติ"** (ideal) เมื่อกล่าวถึงอุดมคติขอให้เข้าใจว่า มักเป็นเรื่องส่วนบุคคล และมักมีความหมายในทางที่ดีหรือในทางบวกเท่านั้น แต่เมื่อใช้ **"อุดมการณ์"** โดยเฉพาะในทางรัฐศาสตร์มีความหมายว่าเป็นเรื่องแนวคิดของคนทั่วไป คือ เป็นเรื่องของคนในกลุ่มหรือคนในชาติเกี่ยวข้องด้วย

อนึ่ง เมื่อใช้ศัพท์ **"อุดมการณ์"** ย่อมก่อให้เกิดการประเมินค่า ซึ่งเป็นได้ทั้งในแง่บวก และในแง่ลบ คือมีการประเมินว่าดีหรือไม่ดี พึงตระหนักว่าอุดมการณ์เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ อุดมการณ์บางประเภทก่อให้เกิดความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นอย่างที่เรียกว่า **"ศรัทธา"** ซึ่งบางครั้งอาจเป็นเรื่องของความมกมาย อนึ่ง การมีอุดมการณ์มักเกี่ยวข้องกับความคิดเชิงมโนภาพ ได้แก่การสร้างภาพหรือการฝันถึงสภาวะอันเลอเลิศของสังคมในอนาคตและผู้นำอาจใช้ประโยชน์แห่งการวาดในการเอาชนะฝ่ายตรงข้าม

2.7 อุดมการณ์ทางการเมือง

อุดมการณ์มีความหมายต่าง ๆ กัน และมักจะมีคุณศัพท์หรือวลีที่ขยายความว่าเป็นอุดมการณ์อะไร เช่น อุดมการณ์ทางการเมือง (political ideology) และอุดมการณ์แห่งชาติ (national ideology)

สำหรับอุดมการณ์ทางการเมืองนั้นพออธิบายให้เข้าใจได้ไม่ยากนัก เพราะเป็นที่ปรากฏอยู่ทั่วไป เช่น การแบ่งแยกอุดมการณ์ออกเป็นอุดมการณ์ **"แบบเปิด"** (แบบที่เอกชนมีเสรีภาพมาก) และ **"แบบปิด"** (แบบที่รัฐไม่ให้เสรีภาพ) หรือเป็นอุดมการณ์แบบ **"ประชาธิปไตย"** แบบ **"ไม่ใช่ประชาธิปไตย"** แบบ **"กึ่งประชาธิปไตย"** (J.Roland Pennock and G.Smith, 1964 : 305-324)

นอกจากนี้อาจมีการแบ่งประเภทออกเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองแบบ **"ซ้าย"** **"กลาง"** และ **"ขวา"** การแบ่งตามแนวนโยบายที่สำคัญ 2 ประการ คือ อำนาจอยู่ที่ใดและการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง

2.8 อุดมการณ์แห่งชาติ

อุดมการณ์แห่งชาติหรืออุดมการณ์ของชาตินั้นเป็นศัพท์ที่กินความกว้างขวางและยากที่จะระบุได้ว่าเป็นอย่างไร ทั้งนี้มีสาเหตุอย่างน้อย 2 ประการ กล่าวคือ 1) อุดมการณ์แห่งชาติมี

ความหมายว่าเป็นลักษณะรวม ๆ กันของคนชาติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอุปนิสัยใจคอ เรื่องทัศนคติ (ซึ่งได้แก่ ความรู้สึกชอบ ชัง หรือเฉย ๆ ต่อบางสิ่งบางอย่าง) ซึ่งผิดจากอุดมคติทางการเมืองอันระบุ แต่เรื่องการเมืองเท่านั้น "อุดมการณ์แห่งชาติ" ครอบคลุมมิติทางจิตวิทยา สังคมจิตวิทยา และ รัฐศาสตร์อีกทั้งโยงถึงเรื่องความเป็นมาในอดีตของคนในชาติด้วย 2) เมื่อใช้วลี "แห่งชาติ" มักหมายถึงลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือมีความเป็นเอกภาพหรือมีลักษณะที่สอดคล้องกลมเกลียวอย่างที่เรียกว่า "สมานรูป" (homogeneous) หากพิจารณาในแนวนี่อุดมการณ์แห่งชาติเป็นเสมือนหลักการ

เป้าหมายและความมุ่งหวังอุดมการณ์แห่งชาติโดยปกติหยั่งรากลงไปในสายธารแห่งประวัติศาสตร์ คือ มรดกทางวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ อุดมการณ์แห่งชาติมักคงความเป็นเสถียรภาพ ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงได้ง่าย แต่ทั้งนี้มิใช่จะไม่เปลี่ยนแปลงเลย อุดมการณ์เช่นเดียวกับหลาย ๆ สิ่งหลาย ๆ อย่าง คือยอมปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้และผู้นำก็ไม่มีบทบาทสำคัญไม่ใช่น้อย แต่มักต้องเป็นผู้นำระดับ "ผู้ยิ่งใหญ่" หรือระดับ "มหาบุรุษ" หรือที่เรียกกันว่าระดับ "บารมีชน" (charismatic leader)

3. กำลังอำนาจ

"กำลังอำนาจ" มีศัพท์ที่ใกล้เคียงอื่น ๆ เช่น "ความมั่นคง" "ความเป็นปึกแผ่น" และบางครั้งโยงไปถึงเรื่องพัฒนา หรือความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ การที่จะพูดถึงกำลังอำนาจแห่งชาติได้นั้นจะต้องผ่านกระบวนการ 2 - 3 ขั้นตอนเสียก่อน ได้แก่ จะต้องมีความเป็นเอกราช" มี "ความอยู่รอด" มี "ความเป็นปึกแผ่น" และมี "ความมั่นคง"

3.1 ความเป็นเอกราช (national independence)

หลายสิบประเทศก่อนช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 แม้จะเป็นประเทศใหญ่ แต่ก็ไม่มีอิสรภาพ ตัวอย่างได้แก่ อินเดีย และอินโดนีเซีย เป็นต้น สำหรับบางประเทศแม้จะได้รับเอกราชมาครั้งหนึ่งแล้ว แต่ตกอยู่ภายใต้การยึดครองหรืออิทธิพลของชาติอื่นอย่างมากมาย เช่น ออฟกานิสถาน ภายใต้สหภาพโซเวียต

3.2 ความอยู่รอด (survival)

บางประเทศได้รับเอกราชแล้ว แต่ไม่อาจคงความเป็นชาติหรือรัฐประชาชาติในรูปแบบเดิมไว้ได้ ตัวอย่างได้แก่ ประเทศปากีสถานซึ่งเดิมก็แยกตัวออกมาจากประเทศอินเดีย ต่อมาได้มีการขัดแย้งกันอย่างรุนแรงขึ้นทำให้มีการตั้งประเทศขึ้นใหม่ ในปี พ.ศ. 2514 ชื่อ "บังกลาเทศ" ซึ่งมาจากดินแดนปากีสถานตะวันออกเดิม

3.3 ความเป็นปึกแผ่น (consolidation)

ความเป็นปึกแผ่นเน้นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การมีความสมานฉันท์ภายในชาติ การมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน

3.4 ความมั่นคง (security)

ศัพท์ “ความมั่นคง” (บรรพต วีระสัย. 2528. 403) อธิบายไว้อย่างน้อยจะเกี่ยวข้องกับ

1) **สภาพภูมิศาสตร์** ได้แก่ ความอยู่รอดของชาติในเชิงเขตแดน
 2) **สภาพทางสังคม-เศรษฐกิจ** ได้แก่ ภาวะทั่วไปของประชากรที่มีมาตรฐานครองชีพดีพอสมควร อย่างน้อยก็ระดับ “อยู่ได้กินได้” เกินกว่าครึ่ง และระดับ “อยู่ดีกินดี” (ระดับชนชั้นกลาง) เกินกว่าประมาณร้อยละ 30

3) **สภาพทางสังคมจิตวิทยา** ได้แก่ ความรู้สึกปลอดภัย การมีความพึงพอใจในระบอบและวิธีการปกครองอย่างน้อยในระดับพอสมควร และความรู้สึกว่าจะได้รับความยุติธรรมจากกระบวนการเมืองการปกครอง

เรื่องของความมั่นคงเน้นมิติ “ภายใน” ของประเทศหากเปรียบเทียบกับชาติเป็นเสมือนบุคคลแล้ว ผู้ที่มี “ความมั่นคง” คือผู้มีร่างกายสมบูรณ์ (สุขภาพกาย) และมีจิตใจปกติไม่หวาดหวั่น ระวังหรือตกใจง่าย (สุขภาพจิต)

4) กำลังอำนาจแห่งชาติ (national power)

หากเปรียบเทียบชาติเหมือนกับบุคคล และความมั่นคงแห่งชาติเปรียบเสมือนสุขภาพทางกายและใจ กำลังอำนาจชาติก็กินความรวมถึงความมั่นคงแห่งชาติ (มิติภายใน) แต่มีลักษณะพิเศษคือมีการเปรียบเทียบกับชาติอื่น (มิติภายนอก) ในยามปกติกำลังอำนาจแห่งชาติเป็นศักยภาพหรือขุมพลัง (Potential) ในยามสงครามกำลังอำนาจมีมากน้อยหรือมีน้อยคือเข้มแข็งหรืออ่อนแอย่อมปรากฏเป็นรูปธรรมได้เด่นชัด เพราะหมายถึงการพ่ายแพ้หรือชัยชนะ

ในการศึกษาถึงความหมายของคำว่าชาตินั้น (วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. 2548 : 24-26) สรุปไว้ว่า ปัจจุบันมีคำอยู่ 3 คำที่มีความหมายคาบเกี่ยวกันได้แก่ “ชาติ (nation)” “รัฐ (state)” และคำว่า “ประเทศ (country)” สำหรับคำว่า “ความมั่นคง (security)” ในพจนานุกรม Cambridge Dictionary Online ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ “security (noun) [U] protection of a person building, organization or country against threats such as crime or attacks by foreign countries.” ซึ่งถอดความหมายเป็นไทยได้ว่า “ความมั่นคงคือการป้องกัน บุคคล อาคาร องค์กร หรือประเทศชาติ ให้รอดพ้นจากภัยคุกคามต่าง ๆ” ซึ่งเมื่อนำมารวมกันกับคำว่า nation แล้วจะสามารถกล่าวได้ว่า “national security คือการป้องกันประเทศชาติให้รอดพ้นจากภัยคุกคามต่าง ๆ” ส่วนความหมายตามพจนานุกรม ฉบับ พ.ศ. 2542 ได้ให้คำจำกัดความคำทั้ง 3 ไว้ว่า ชาติ [ชาติ, ชาตินี] น. ประเทศ; ประชาชนที่เป็นพลเมืองของประเทศ, กลุ่มคนที่มีความรู้สึกในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอย่างเดียวกัน หรืออยู่ในปกครองรัฐบาลเดียวกัน, ประชาชาติ ก็ว่า. รัฐ. รัฐ-[รัต, รัตตะ-] น. แคว้น เช่น รัฐปาหัง, บ้านเมือง เช่น กฎหมายสูงสุดของรัฐ, ประเทศ เช่น รัฐวาติกัน. ประเทศ น. บ้านเมือง, แคว้น; คำเพิ่มข้างหลังของคำเดิม เมื่อเพิ่มแล้วความหมายคงเดิม เช่น อูรประเทศ หทัยประเทศ. (ส.; ป. ปเทศ); (กฎ) ชุมชนแห่งมนุษย์ซึ่งตั้งมั่นอยู่ในดินแดนอันมีอาราเขตแน่นอนมีอำนาจอธิปไตยที่จะใช้ได้อย่างอิสระ และมีการปกครองอย่างเป็นระเบียบ เพื่อประโยชน์ของบรรดามนุษย์ที่อยู่ร่วมกันนั้น, รัฐ ก็เรียก

ในเรื่องของความมั่นคงแห่งชาตินั้นวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรได้แบ่งความมั่นคงออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) ความมั่นคงแห่งชาติด้านการเมือง 2) ความมั่นคงแห่งชาติด้านเศรษฐกิจ 3) ความมั่นคงแห่งชาติด้านสังคมจิตวิทยา 4) ความมั่นคงแห่งชาติด้านป้องกันประเทศ และ 5) ความมั่นคงแห่งชาติด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพลังงานและสิ่งแวดล้อม

ความมั่นคงของมนุษย์ ความเป็นธรรมและความเท่าเทียม

ความมั่นคงของมนุษย์

ความมั่นคงของมนุษย์มีความหมายใกล้เคียง และสัมพันธ์กับความมั่นคงในประเด็นดังกล่าว Amartya Sen (1998 : 2-3) อธิบายไว้ว่า

ความมั่นคงของมนุษย์ เวลาที่ได้ยินคนพูดถึง “ความมั่นคง” จะนึกถึงความร่ำรวย มีอันจะกิน มีความหมายเช่นเดียวกับ “ความมั่งคั่ง” แล้วก็มักจะมีคนนำ “ความมั่งคั่ง” มาเปรียบเทียบกับ **ความสุข** ในลักษณะที่ถามว่า “ระหว่างความมั่งคั่ง กับ **ความสุข** คุณจะเลือกอะไร” แน่แน่นอนว่าคนเลือกจะเป็นคนมี “**ความสุข**” มากกว่าเป็นคนที่มี “ความมั่งคั่ง” เพราะการมีทรัพย์สิน ความเป็นอยู่ที่ดี ไม่ได้หมายถึงว่าเราจะมี **ความสุข** ไปด้วยกับมัน แต่ **ความสุข** มันมีมากกว่านั้น และเดี๋ยวนี้ก็คิดเช่นนั้นมาตลอดและหลังจากนั้นก็ไม่ได้คิดเรื่องพวกนี้อีก **ความมั่นคง** จากพจนานุกรมไทย-อังกฤษ NECTEC’s Lexitron Dictionary มีความหมายตรงกับคำว่า security และถ้าไปเปิดหาความหมายจากดิกชันนารีใหญ่ ๆ อย่าง The Free Dictionary จะให้ความหมายหลากหลาย เมื่อแปลกลับเป็นไทยจะให้ความหมายว่า ความเป็นอิสระจากความเสี่ยง, ภัยอันตราย, ความเคลือบแคลงสงสัย, ความวิตกกังวล, ความกลัว, ความปลอดภัย, ความเชื่อมั่น, หรือสิ่งใดก็ตามที่ประกันความปลอดภัยให้ แปลให้อ่านเข้าใจง่ายอีกนิตหนึ่งก็ต้องบอกว่า **ความมั่นคง** คือความรู้สึกปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ นานา ทั้งทางกายภาพ และทางจิตใจ เช่น ความเสี่ยง, อันตราย, ความกลัว, ความวิตกกังวล และสิ่งทั้งปวงที่จะมากระทำให้รู้สึกไม่ปลอดภัย ส่วนตัว ภัยอันตรายที่ว่า ก็ได้แก่ ความยากจน, ความเจ็บไข้ได้ป่วย, ศัตรู, สัตว์ร้าย, โจร, ขโมย, อุบัติเหตุ, การสูญเสีย, การพลัดพราก, ความหิวโหย, ความไม่เท่าเทียม และอีกเยอะแยะมากมาย แล้วแต่แต่ละคนจะนึกกลัวกัน อย่างกรณีปลาที่ยังมีชีวิตก็ทำให้รู้สึกไม่มั่นคงได้เหมือนกัน ซึ่งเมื่อได้พิจารณาลงไปอีกชั้นหนึ่งจะเห็นว่า ความรู้สึกปลอดภัยที่ว่ามันนำไปสู่ความสุขแทบทั้งสิ้น เช่น ถ้าเราไม่ต้องกลัวจน เราก็มีความสุขในระดับหนึ่ง หมายความว่า เราเริ่มมีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ แต่ว่าความรู้สึกปลอดภัยในเรื่องหนึ่งไม่ได้ครอบคลุมไปถึงอีกเรื่องหนึ่ง ดังนั้นเราจึงเห็นว่า คนเราไม่เคยมีความสุขไปกับทุก ๆ เรื่อง หรือทุก ๆ ช่วงเวลาของชีวิตเลย มันต้องมีเรื่องที่เป็นสุข หรือทุกข์บ้าง อยู่ตลอดเวลา และความมั่นคงยังเป็นความต้องการของมนุษย์ในขั้นที่ 2 ของทฤษฎีมานุษยนิยมของ Maslow คือ มนุษย์ต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety and Security Needs) คือความต้องการที่จะ

มีชีวิต ที่มั่นคง ปลอดภัย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าความมั่นคงที่เกี่ยวข้องกับความสุขอย่างลึกซึ้ง ชนิดที่แยกกันไม่ออกเลยทีเดียว สอดคล้องกับแนวคิดของพระพุทธเจ้า ซึ่งเราอาจไม่ได้คิดถึงว่าการค้นพบหนทางหลุดพ้นจากบ่วงกรรมของพระพุทธเจ้านั้นก็คือการสร้างความมั่นคง ในระดับสูงสุด คือในระดับจิตใจ ซึ่งนั่นก็คือ หนทางพันทกซ์ ซึ่งหากเราปฏิบัติได้เพียงระดับหนึ่ง ก็นำพาความสุขมาสู่เราได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาความสุขจากภายนอกเลย

นอกจากนั้น ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2551. 6) อธิบายเพิ่มเติมความมั่นคงของมนุษย์ไว้ว่า คำนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า **“Human Security”** ซึ่งมีการพูดถึงและนำมาเป็นประเด็นศึกษาและพิจารณาในรอบประมาณ 10 ปีที่ผ่านมาแนวคิด **“ความมั่นคงของมนุษย์”** (Human security) ที่มีมาจากความไม่พึงพอใจกับการใช้ **“รายได้ประชาชาติ”** (National Income) หรือ **“รายได้ของบุคคล (Personal Income)”** เป็นปัจจัยหลักในการวัดความเจริญก้าวหน้าของประเทศหรือของสังคมหนึ่งๆ คือ ไม่พึงพอใจกับการพัฒนาที่เอา **“เงิน”** เป็นสำคัญนั่นเอง ปัญหา คือ ถ้าไม่ดูที่ **“รายได้”** (Income) หรือ **“เงิน”** (Money) แล้ว จะให้ดูที่อะไรละ บางคนบอกให้ดูที่ **“ความสุข”** (Happiness) ซึ่งเป็นสิ่งที่คนทั่วไปต้องการกันทั้งนั้น แต่ **“ความสุข”** นั้น วัดยากแสนยาก เพราะมันอยู่ในใจคนยากแท้หยั่งถึง แดมแปรเปลี่ยนได้อย่างง่ายดายและรวดเร็ว อีกวิธีหนึ่งที่ **“โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ”** (United Nations Development Program หรือ UNDP) ใช้วัดความเจริญก้าวหน้าของประเทศ คือ **“การพัฒนามนุษย์”** (Human Development) ถึงขั้นมี **“ดัชนีการพัฒนามนุษย์”** (Human development Index) ซึ่งมี 3 องค์ประกอบได้แก่ (1) รายได้ (2) การศึกษา (3) ความยืนยาวของอายุคนทุกปี **“โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ”** (UNDP) จะทำสถิติดัชนีการพัฒนามนุษย์ของประเทศต่าง ๆ มาให้ดูกัน ได้รับการยอมรับและความสนใจในระดับหนึ่งนับว่าเป็นวิวัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับการวัดระดับการพัฒนาของประเทศ ที่น่าพิจารณาในฐานะเป็น **“ทางเลือก”** แทนหรือเสริมการใช้ **“เงิน”** หรือ **“รายได้”** เป็นตัววัด

ต่อมา ได้มีผู้เสนอแนวคิด **“ความมั่นคงของมนุษย์”** เป็นตัววัดผลของการพัฒนาที่พึงปรารถนา นั่นคือ มองว่ารายได้ก็ดี การศึกษาก็ดี ศึกษามบ้านช่อง อาหารการกิน เสื้อผ้าอาภรณ์รวมตลอดถึงบรรดา **“วัตถุ”**ทั้งหลายที่คนเราต้องการ และแม้กระทั่งการมีอายุยืนยาวจะไม่มี ความหมายเท่าใด หากชีวิตมนุษย์ไร้ **“ความมั่นคง”** **“ความมั่นคง”** ในที่นี้หมายรวมถึง

1. **ความมั่นคงทางสุขภาพ** ได้แก่ ความไม่เป็นโรคร้ายแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยถึงขั้นที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพหรือการดำเนินชีวิตตามปกติ เป็นต้น

2. **ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ** คือ มีช่องทางเลี้ยงชีพ หรือมีรายได้เพียงพอแก่ความจำเป็นพื้นฐานของตนเองและครอบครัวอันประกอบด้วยปัจจัย 4 เป็นอย่างน้อย โดยไม่มีหนี้สินที่เป็นภาระเกินกำลังส่งคืน รวมทั้งหลักประกันความมั่นคงของรายได้ในอนาคตตามสมควร

3. **ความมั่นคงทางสังคม** ซึ่งหมายรวมถึงความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขในสังคม เป็นต้น

4. **ความมั่นคงทางการเมืองการปกครอง** ได้แก่ การสิทธิเสรีภาพเพียงพอ ไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน มีความยุติธรรมเสมอภาคในสังคม ประชาชนมีความปลอดภัยจากการรุกรานหรือทำให้แตกสลาย เป็นต้น

5. **ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** คือ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยอย่างต่อเนื่องต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต โดยไม่เกิดการเสื่อมโทรมจนเป็นปัญหาหรืออุปสรรคต่อความมั่นคงด้านอื่น ๆ

“ความมั่นคง” หลัก ๆ 5 ประการข้างต้น ถือเป็น **พื้นฐานสำคัญต่อชีวิตมนุษย์โดยทั่วไป** ไม่ว่าจะเป็นคนรวย คนจน คนชั้นสูง คนชั้นกลาง คนชั้นล่าง คนไทย คนจีน ฝรั่ง ญี่ปุ่น คนในประเทศเกษตรกรรม ประเทศอุตสาหกรรม คนใช้เทคโนโลยีเก่า คนใช้เทคโนโลยีใหม่ ฯลฯ

จึงพอสรุปได้ว่า “**ความมั่นคงของมนุษย์**” (Human Security) น่าจะเป็น “**ผลลัพธ์**” (Outcome) ที่พึงปรารถนาของการพัฒนาประเทศทุกประเทศ ไม่ว่าประเทศนั้น ๆ จะอยู่ ณ ระดับใดของการพัฒนา และน่าจะเป็น “**มาตรวัด**” ที่ดีกว่า การดู “**รายได้**” เป็นหลักซึ่งเป็นวิธีที่ประเทศทั้งหลาย รวมทั้งประเทศไทยใช้อยู่ในปัจจุบัน

ฉะนั้น ที่กล่าวว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศแรกในโลกที่เอาจริงเอาจังกับแนวคิด “**ความมั่นคงของมนุษย์**” ด้วยการตั้ง “**กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์**” จึงเป็นการกล่าวถึงความคิดริเริ่มหรือ “**นวัตกรรมทางสังคม**” ของประเทศไทยที่น่าภาคภูมิใจ

ดังนั้น **ความมั่นคง** จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะมีผลโดยตรงต่อการอยู่ดีมีสุขของมนุษย์ โลกในยุคศตวรรษที่ 21 นี้จึงให้ความสำคัญกับความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security) ไม่ด้อยไปกว่า **ความมั่นคงแห่งชาติ (Nation Security)** เลย เพราะเมื่อใดก็ตาม ที่มนุษย์มีความสุข

ผลผลิตของชาติก็เพิ่มมากขึ้น อาชญากรรมจะลดน้อยลงและเรื่องราวดี ๆ ต่าง ๆ จะเกิดขึ้นและเรื่องเลวร้ายต่าง ๆ จะลดน้อยลงไปอย่างอัตโนมัติ แต่ในเวลาเดียวกันความมั่นคงแห่งชาติจะเกิดขึ้นได้ประเทศนั้น จะต้องมีความมั่นคงของมนุษย์เป็นตัวเสริม

ความเป็นธรรมและความเท่าเทียมของมนุษย์

ในเรื่องความเป็นธรรมและเท่าเทียมของมนุษย์นั้นมีประเด็นที่จะต้องพิจารณา ดังนี้

1. ความเป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำ

ความเป็นธรรมและความเท่าเทียมของมนุษย์ ซึ่ง Orville boyd Jenkins ใน ([http : google.ca.th/trans/ate?hl=2langpair=eu/7clhcu=http://](http://google.ca.th/trans/ate?hl=2langpair=eu/7clhcu=http://)) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ความเป็นธรรม (fairness) มักจะมีความสัมพันธ์แนวคิดของความยุติธรรม ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ถูกต้องและเท่าเทียมกัน การตีความปัญหานี้เป็นปัญหาเนื่องจากข้อจำกัด ของประสบการณ์ของมนุษย์และความสมดุลของทุกคนที่ต้องการดี ความเป็นธรรมสามารถตีความว่าเป็นที่เท่ากันในการให้โอกาสหรืออยู่ในผลลัพธ์ จากมุมมองในแต่ละจุดอื่น ๆ ของมุมมองอาจดูเหมือนไม่เป็นธรรม มีประเด็นที่เกี่ยวข้องได้แก่

1.1 ความเท่าเทียม

เป็นธรรมสามารถมองเห็นเป็นความเท่าเทียมกันในการรู้สึกที่ทุกคนได้รับสิ่งเดียวกัน นี้มี limitation ทำทุกคนอาจไม่ต้องการ, จำเป็นต้อง, สมควรหรือแม้กระทั่งสามารถใช้สิ่งเดียวกัน เด็กที่มีอายุมากกว่าความต้องการที่แตกต่างกันประเภทที่ระลึกหรือความช่วยเหลือหรือจำนวนเงินที่แตกต่างกันของค่าเพื่อหรือ responsibilities เพื่อดำเนินการ หากต้องการแก้ไขความไม่เป็นธรรมก็อาจจะรู้สึกดีที่จะทำให้มันถูกต้อง โดยให้ทุกคนเดียวกันจำนวนเงินสถานะเดียวกันของงานจ่ายเหมือนกันหรือนั้น บางคนอาจรู้สึกเป็นธรรม ค่าตอบแทนพิเศษจะต้องมีการกำหนดให้ทำขึ้นสำหรับการกำกับดูแลก่อนหน้านี้หรือความไม่เป็นธรรมเพื่อให้ขณะนี้บางส่วนจะได้รับเงินมากขึ้นแต่นี้ก็ดูเหมือนจะไม่เป็นธรรมให้ผู้อื่นทำผลงานเดียวกันหรือในบทบาทเดียวกันในสังคมหนึ่งการเลือกปฏิบัติหรือไม่ทำขึ้นสำหรับอื่นได้หรือไม่

1.2 ข้อกำหนด

มันอาจจะคิดว่าเป็นธรรมเพื่อให้ทุกคนทบทวนชีวิตเดียวกันไม่ว่าจะทำงานให้กับพวกเขาหรือไม่เช่นระบบสังคมนิยมพยายามที่จะทำเพื่อความเป็นธรรมกับทุกคน นี้สามารถมองเห็นการผลิตของความมั่งคั่งและการบำรุงรักษาที่ depends ของแรงจูงใจและรางวัล อาจดูเป็นธรรมมากขึ้นในการส่งผ่านทุกคนในชั้นเรียนไม่ว่าจะทำให้ผลการเรียนดีหรือไม่ นี่อาจให้พวกเขาจากความรู้สึกที่ไม่ดีเกี่ยวกับตัวเอง แต่สามารถที่เป็นธรรมกับพวกเขาจะได้รับการคาดว่าจะเป็นดีภายหลังได้หรือไม่ พวกเขาจะไม่ได้รับการจัดทำและจำลึ้มเหลวในภายหลัง นั่นเป็นธรรมแก่บรรดาผู้ที่ศึกษาและทำงานอย่างหนักและได้รับเกรดสูงหรือไม่ ที่เป็นแรงจูงใจใด ๆ ที่ทำดีทำดี?

1.3 โอกาส (opportunity)

มุมมองทั่วไปของความเป็นธรรมในระบบเวสเทิร์นและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกาคือการให้โอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับคนที่ใช้ในทางที่พวกเขาสามารถ นี้ถูกมองว่าเป็นธรรมเพื่อให้ทุกคนได้รับเป็นจุดเริ่มต้นเหมือนกันและความแตกต่างในการทำงานจะถือว่ามีความคิดริเริ่มเนื่องจากแต่ละสติปัญญาการทำงานอย่างหนักและอื่น ๆ ทฤษฎีการศึกษามีไว้ตัวอย่างเช่นบทพื้นฐานดังกล่าวนี้เพื่อให้นักเรียนที่ยากจนจะไม่เสียเปรียบในโอกาสที่จะศึกษา เหล่านี้คือบางส่วนของ การพิจารณาในแนวคิด ความเป็นธรรม มักมีการอภิปรายรายละเอียดมากขึ้นจะมีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายหรือจริยธรรมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม และความเป็นชุมชน เนื่องจากสังคมไทยกำลังเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และสภาพภูมิอากาศ ความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม วิถีคิด และวิถีชีวิตของผู้คน ความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

2. อุดมคติคุณภาพชีวิตของคนไทย

คณะกรรมการปฏิรูป (2553:2-6) ในฐานะที่การปฏิรูปเป็นกระบวนการหนึ่งในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในสังคมไม่ว่าทั้งที่ทราบและไม่ทราบล่วงหน้า จึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดเป้าหมายเชิงอุดมคติเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของคนไทย เพื่อให้เป็นทิศทางหลักในการปฏิรูป ควบคู่ไปกับการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำ

การกำหนดอุดมคติคุณภาพชีวิตของคนไทย เป็นกระบวนการที่ต้องรับฟังและถกเถียงจากความเห็นของทุก ๆ ส่วนของสังคม จนกว่าจะตกผลึกออกมาเป็นอุดมคติคุณภาพชีวิตของคนไทย อย่างไรก็ตามในเบื้องต้น คณะกรรมการปฏิรูปได้หารือกันว่า **คุณภาพชีวิตของคนไทยควรมีเป้าหมายในระดับอุดมคติ** ดังต่อไปนี้ 1) เป็นชีวิตที่มีศักดิ์ศรีและเท่าเทียมกันในฐานะความเป็นมนุษย์ มีส่วนร่วมทางสังคม มีสำนึกต่อประโยชน์สุขของส่วนรวม และมีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของคน ทั้งในทางการ ใจภูมิปัญญาและจิตวิญญาณ 2) เป็นชีวิตที่สลับสุขตามวิถีแห่งสันติภาพ ปราศจากภัยคุกคามจากผู้อื่น หรือการคุกคามซึ่งกันและกัน ตลอดจนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาวะ และ 3) เป็นชีวิตที่มีหลักประกันในด้านเงื่อนไขการครองชีพ และมีกลไกการคุ้มครองทางสังคม

3. ความเป็นธรรมด้านเศรษฐกิจและสังคมไทย

ความเป็นธรรมเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนและสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ จำนวนมาก และสามารถพิจารณาได้หลายมิติ กรณีประเทศไทยนั้น คณะกรรมการปฏิรูปจึงได้จำแนกมิติของความไม่ธรรมออกเป็น 5 มิติ ได้แก่

3.1 ความเป็นธรรมด้านเศรษฐกิจ

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในประเทศไทยปรากฏชัดเจนจากดัชนีชี้วัดการกระจายรายได้ และการถือครองทรัพย์สิน รวมถึงความเหลื่อมล้ำในการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อการสร้างรายได้ เช่นที่ดิน เงินทุน ความรู้และทักษะของแรงงาน แม้ว่ากลไกตลาดภายใต้ระบบทุนนิยมจะทำหน้าที่ได้ดีในการสร้างความเจริญเติบโต และความมั่งคั่งโดยรวมให้แก่ประเทศ แต่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นเป็นประจักษ์พยานว่า เราไม่สามารถอาศัยกลไกตลาดในการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจได้ ดังนั้นรัฐจึงจำเป็นต้องมีบทบาทในการกระจายรายได้ เพื่อมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำมากเกินไปจนมีผลบ่อนทำลายเสถียรภาพของสังคม

การขาดแคลนเงินทุนเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ประชาชนจำนวนมากมีปัญหาหนี้สิน ทั้งในแง่หนี้สินเกษตรกร หนี้สินในระบบ และหนี้สินนอกระบบ ซึ่งปัจจุบันภาครัฐพยายามหามาตรการต่าง ๆ มาแก้ไขปัญหาหนี้ ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินก็ทำให้เกิดข้อพิพาทและความขัดแย้งดังเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรรายย่อยและแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ของประเทศก็

ขาดความรู้ และ/หรือทักษะที่จะพัฒนาตนเองให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ รวมทั้งยังขาดหลักประกันทางสังคมที่พึงมีดังเช่นแรงงานในระบบ

นโยบายที่มุ่งสร้างเสริมการเติบโตในอดีตที่ผ่านมาที่จะเอียงไปทางด้านส่งเสริมเจ้าของทุนมากกว่าผู้ใช้แรงงาน รัฐควรมีกฎกติกาที่กำกับดูแลมิให้ผู้ใช้แรงงานและเกษตรกรรายใหญ่ถูกเอารัดเอาเปรียบ และป้องกันมิให้ผู้ประกอบการรายใดใช้อำนาจผูกขาดหรืออำนาจตลาดเหนือผู้อื่น ในการเอารัดเอาเปรียบผู้ประกอบการรายย่อยหรือผู้บริโภค

ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในปี พ.ศ. 2550 พบว่ากลุ่มประชากรร้อยละ 20 ที่มีรายได้สูงสุดและมีส่วนแบ่งรายได้ถึงร้อยละ 54.9 ในขณะที่กลุ่มประชากรร้อยละ 20 ที่มีรายได้ต่ำสุดมีส่วนแบ่งรายได้เพียงร้อยละ 4.4 เท่านั้น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่รุนแรงมากคือ ในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดนี้ มีคนยากจนที่มีรายได้ไม่เพียงพอในการดำรงชีวิตด้วยสิ่งจำเป็นพื้นฐานถึงประมาณ 5.4 ล้านคน ในฐานะที่ประเทศไทยสามารถผลิตและส่งออกอาหารไปสู่ตลาดโลกได้ เราจึงไม่ควรมีคนยากจนที่ต้องอดอยาก และควรมีมาตรการให้คนยากจนสามารถสร้างรายได้ และมีโอกาสในด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเองและลูกหลานให้หลุดพ้นจากความยากจนได้ และเนื่องจากคนยากจนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบทจึงจำเป็นต้องเสริมสร้างฐานเศรษฐกิจของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ให้มีความเข้มแข็ง และมีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้

การพัฒนาประเทศไม่ควรหมายถึง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรจะ หมายถึง การเจริญเติบโตควบคู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สิ่งแวดล้อมดีขึ้น และความเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ ของคนในฐานะที่เป็นพลเมืองของสังคมจะน้อยลง

3.2 ความเป็นธรรมด้านที่ดินและทรัพยากร

ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยการผลิตและฐานชีวิตที่สำคัญสำหรับคนทุกคน แต่การครอบครองที่ดินในประเทศไทยยังมีความกระจุกตัว และทรัพยากรถูกทำให้เสื่อมโทรมจากการพัฒนา ทั้งยังเชื่อมโยงกับปัญหาหนี้สินที่อาจทำให้ที่ดินหลุดมือจากเกษตรกรมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันมีที่ดินที่ปล่อยทิ้งร้างว่างเปล่าจำนวนมาก ซึ่งกลายเป็นความสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ

ปัจจุบัน จึงมีข้อพิพาทหรือความขัดแย้งในเรื่องที่ดินและทรัพยากร ทั้งระหว่างรัฐกับชุมชนและระหว่างเอกชนกับเกษตรกร รัฐจึงต้องให้ความสำคัญกับ “สิทธิชุมชน” การมีส่วนร่วมของประชาชน การเข้าถึง การจัดการและการได้รับประโยชน์จากที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ขณะเดียวกัน ภาครัฐควรเน้นกลไกการบริหารและการใช้มาตรการทางภาษี เพื่อลดการกระจุกตัวการเก็งกำไรในที่ดินและการปล่อยที่ดินทิ้งร้างว่างเปล่า รวมทั้งมาตรการที่จะช่วยเหลือเกษตรกรก่อนที่ดินจะหลุดมือ และช่วยให้เกษตรกรสามารถเป็นเจ้าของที่ดินได้มากขึ้น

ส่วนกรณีความขัดแย้งจากโครงการของรัฐ หน่วยงานรัฐต้องเคารพในสิทธิของชุมชนตามรัฐธรรมนูญ โดยการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอย่างรอบด้าน ทั้งในระดับแผนพัฒนาเชิงพื้นที่และระดับโครงการ รวมถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่สามารถกำหนดทางเลือกของการพัฒนาได้ด้วยตนเอง

3.3 ความเป็นธรรมด้านโอกาส

โอกาสเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาศักยภาพและการใช้ศักยภาพของตนเอง และเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ผู้คนสามารถใช้สิทธิของตน และมีอำนาจต่อรองกับผู้อื่น

3.3.1 โอกาสด้านการศึกษา รัฐธรรมนูญได้ประกันสิทธิให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษา 12 ปีอย่างมีคุณภาพและไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่ในปัจจุบัน ยังมีเด็กและเยาวชนในวัยเรียนจำนวนไม่น้อยที่ตกหล่นจากระบบการศึกษา ไม่ได้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยเหตุแห่งความพิการ ความยากไร้ เชื้อชาติ และปัญหาอุปสรรคอื่นๆ อีกทั้งระบบการศึกษาในปัจจุบันยังเน้นระบบโรงเรียน ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ยเพียง 8.7 ปี ขาดโอกาสที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

คุณภาพของคนไทยโดยรวมและคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาแต่ละระดับจึงเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องได้รับการดูแลแก้ไข คนไทยยังขาดวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้และคิดวิเคราะห์ อ่อนแอทางคุณธรรมจริยธรรม ไม่เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและรากเหง้าทางวัฒนธรรม ทั้งยังขาดภูมิदानทานและด้อยความรู้ความชำนาญที่จะเผชิญความเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันอย่างรู้เท่าทัน

สภาพที่เกิดขึ้นเป็นผลจากเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงจากปัญหาการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวที่ไม่เหมาะสมทำให้เด็กตั้งแต่ปฐมวัยมีปัญหาโภชนาการและพัฒนาการที่ล่าช้า ชุมชนและสังคมไม่มีบทบาทในการขัดเกลาทางสังคมหรือสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้เท่าที่ควรบ่อยครั้งยังมีส่วนถ่ายทอดแบบอย่างและค่านิยมที่ไม่เหมาะสมอีกด้วย

ที่สำคัญ ระบบการศึกษายังมุ่งตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจหรือเป็นเครื่องมือยกฐานะทางสังคม แม้จะมีการปฏิรูปต่อเนื่องมากกว่า 10 ปี แต่ระบบการศึกษายังมีลักษณะ

รวมศูนย์ ขาดความยืดหยุ่น ไม่มีทางเลือกที่หลากหลาย ไม่ให้คุณค่าแก่ประสบการณ์จริง ยังมีความเหลื่อมล้ำในคุณภาพของสถานศึกษา ครูและบริการ ทั้งยังไม่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการศึกษาภาคประชาชนและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างจริงจัง

3.3.2 โอกาสด้านสุขภาพ การสร้างเสริมและการดูแลสุขภาพ ซึ่งปัจจุบันประเทศมีระบบหลักประกันสุขภาพที่ค่อนข้างครอบคลุมทั้งถึง แต่ยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านทรัพยากรทางการแพทย์และการสาธารณสุข ทั้งระหว่างกรุงเทพมหานครกับต่างจังหวัด และระหว่างเมืองกับชนบท และยังมีปัญหาความเหลื่อมล้ำของชุดสิทธิประโยชน์และการเข้าถึงของระบบหลักประกันสุขภาพแต่ละระบบ ซึ่งความเหลื่อมล้ำดังกล่าวนอกจากจะเป็นปัญหาในด้านความไม่เป็นธรรม คุณภาพ และประสิทธิภาพแล้ว ยังมีผลกระทบต่อภาระทางการคลังของประเทศ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาช่องว่างระหว่างองค์วิชาชีพกับประชาชน และการมุ่งพึ่งพาเทคโนโลยีเป็นหลัก ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการเสื่อมลง การบริการด้วยหัวใจของความเป็นมนุษย์ลดลง

ประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่งในด้านสุขภาพ คือ การป้องกันและการจัดการกับปัญหาที่ทำลายสุขภาพ เช่น สภาพแวดล้อมที่เป็นพิษ ถนนหนทาง และระบบการจราจรที่ไม่ปลอดภัย อาหารและยาที่ไม่ปลอดภัย

ทางด้านการส่งเสริมสุขภาพ แม้จะมีการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และการจัดให้มีงบประมาณแยกต่างหากเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ในกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ แต่งานด้านนี้ยังทำได้น้อย เช่น การละเลยในการส่งเสริมการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาของเด็กและเยาวชน การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ทั้งในโรงงานและในครัวเรือน การส่งเสริมสุขภาพของประชาชนทั้งในสถานประกอบการ สถานศึกษา การป้องกันภาวะทุพโภชนา เช่น การขาดสารไอโอดีน การป้องกันภาวะโภชนาการเกิน และการละเลยการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตรกับผู้พิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาส

3.3.3 โอกาสด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากการศึกษาและสุขภาพ ผู้คนยังต้องการโอกาสในการพัฒนาศักยภาพและการใช้ศักยภาพของตน เพื่อให้เกิดความมั่นคงและความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต แต่โอกาสในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร โอกาสในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร โอกาสในการสร้างสรรค์กิจกรรม โอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน โอกาสในการเข้าถึงงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ และโอกาสในการเข้าถึงและได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมยังคงมีความแตกต่างกันมาก โดยเฉพาะ ระหว่างผู้ที่อยู่ในกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัด ระหว่างผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจกับผู้ที่ยากจน และระหว่างผู้ที่เข้าถึงอำนาจรัฐกับประชาชนหรือชุมชนที่ไม่สามารถเข้าถึงอำนาจรัฐ

3.4 ความเป็นธรรมด้านสิทธิ

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญได้มีการรับรองสิทธิพื้นฐานของบุคคลและชุมชนอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตามในความเป็นจริง ประชาชนจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้สิทธิได้อย่างเท่าเทียมกัน ทั้งนี้เนื่องจากความไม่รู้เรื่องสิทธิของตนเองและการใช้สิทธิพลเถื่อน การเพิกเฉยและการใช้อำนาจที่มีขอบของเจ้าหน้าที่รัฐ ข้อจำกัดทางกฎหมายและระเบียบ รวมถึงการตีความกฎหมายซึ่งขัดกับหลักการแห่งสิทธิตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นๆ เช่น กฎหมายอุทยานแห่งชาติที่ขัดกับสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการปฏิรูปจึงมุ่งที่จะขจัดอุปสรรคในการใช้สิทธิต่างๆ เพื่อปกป้องความเป็นธรรมของประชาชนแต่ละกลุ่ม

ขณะเดียวกัน สังคมไทยก็เผชิญปัญหาการใช้สิทธิที่อาจมีกระบวนการที่ล่าช้า ยาวนาน และเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความริ้วรานแก่ทั้งสองฝ่าย เช่น การฟ้องร้องระหว่างผู้ป่วยและแพทย์อันเนื่องจากความผิดพลาดในการให้บริการทางการแพทย์ เพราะฉะนั้น สังคมไทยจึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบยุติธรรม ทางเลือกที่จะช่วยเหลือ เยียวยา ไกล่เกลี่ย และหาข้อยุติ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย และเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม

3.5 ความเป็นธรรมด้านอำนาจต่อรอง

สังคมไทยประกอบด้วยกลุ่มชนที่มีความหลากหลายทางความคิด วัฒนธรรม และมีลักษณะผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน โดยนับวันความแตกต่างดังกล่าวยิ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งมากขึ้น ดังนั้นการสร้างกระบวนการเจรจาต่อรองและการสร้างสมดุลในด้านอำนาจต่อรองเพื่อแก้ไขความขัดแย้ง จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาพความเหลื่อมล้ำในความสัมพันธ์ทางอำนาจดังที่ดำรงอยู่ อำนาจต่อรองที่ไม่เท่าเทียมกันจึงมักเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การเจรจาข้อตกลงระหว่างคู่กรณีไม่ประสบความสำเร็จหรือไม่เป็นที่ยอมรับโดยฝ่ายผู้ใดคนหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้การเสริมอำนาจต่อรองให้กับกลุ่มชนที่ตกเป็นฝ่ายถูกกระทำ ถูกละเมิดสิทธิหรือเป็นผู้เสียเปรียบในกรณีพิพาทจึงเป็นเรื่องจำเป็น การเสริมอำนาจดังกล่าว สามารถทำได้ด้วยการปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อเพิ่มฐานะต่อรองของกลุ่มผู้เสียเปรียบ การเข้าถึงสื่อสาธารณะ การสนับสนุนการจัดตั้งรวมตัวของผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรมด้วยมาตรการต่างๆ การสนับสนุนด้านทรัพยากร การปกป้องคุ้มครองผู้ที่อ่อนแอกว่ามิให้ถูกอิทธิพลเถื่อนหรือถูกข้าราชการของรัฐข่มขู่คุกคาม ซึ่งรวมทั้งการลดหรือขจัดทำที่ปฏิบัติจากฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว การปรับเปลี่ยนคุณอำนาจใหม่ จะส่งผลให้เกิดการถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างทั่วด้าน ซึ่งจะทำให้นักการเมืองและข้าราชการต้องทำงานอย่างรับผิดชอบมากขึ้น กับทั้งลดโอกาสที่จะมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง และการใช้อำนาจหน้าที่ในการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวด้วย ดังนั้น การปฏิรูปจะก่อให้เกิดระบบการเมืองที่โปร่งใสและรับผิดชอบ ก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตที่ดี และโอกาสการพัฒนาที่กระจายไปยังทั่วทุกส่วนของสังคมที่มีความขัดแย้งน้อยลง อยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืน

สิทธิมนุษยชน

คำว่า สิทธิมนุษยชน (Human Rights) นั้น อุดมศักดิ์ สิทธิพงษ์ (2548 : 59) กล่าวว่าไว้ว่า คำดังกล่าวเป็นที่รู้จักและถูกใช้อย่างแพร่หลายนับตั้งแต่ได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติเป็นต้นมา มีคำอื่นที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าสิทธิมนุษยชนปรากฏแพร่หลายอยู่ด้วยเช่นกัน ได้แก่ สิทธิธรรมชาติ (Natural Rights) สิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights) และสิทธิของความเป็นมนุษย์ (Rights of Man) เป็นต้น ถึงแม้ในกฎบัตรสหประชาชาติจะได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้ในที่ต่าง ๆ หลายแห่ง แต่ก็มิได้ให้คำจำกัดความของคำว่าสิทธิมนุษยชนไว้แต่อย่างใด ถ้าจะแปลความหมายตามตัวอักษร สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิของความเป็นมนุษย์ ผู้ที่เป็นมนุษย์ย่อมมีสิทธิดังกล่าวตั้งแต่เกิดจนตายโดยปราศจากเงื่อนไขหรือข้อจำกัดของกฎหมาย สิทธิของมนุษย์นั้น ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2530 : 5-6) อธิบายว่า สิทธิของมนุษย์มีที่มาหลายทางด้วยกัน ได้แก่ หลักของเหตุและผล (Rationalism) โดยถือว่า สิทธิธรรมชาติของมนุษย์เป็นหลักของความจริงที่ไม่อาจโต้แย้ง เปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขได้ หลักการเหตุและผลมีรากฐานมาจากแนวความจริงเรื่อง กฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) มนุษย์ควรมีสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น การได้รับความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน หรือการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน โดยปราศจากอคติจากเจ้าหน้าที่รัฐ โดยคำนึงถึงเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่เสมอกัน หลักของความชอบธรรม (Legitimism) เพื่อรักษาไว้ซึ่งสิทธิธรรมชาติของมนุษย์หากผู้ปกครองใช้อำนาจโดยฉ้อฉล ผู้ถูกปกครองย่อมมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะเปลี่ยนแปลง และหลักปัจเจกชนนิยม (Individualism) สิทธิธรรมชาติเกิดขึ้นพร้อมกับการมีสภาพบุคคล เป็นสิทธิประจำตัวของบุคคลนั้น สิทธิธรรมชาติจะแตกต่างกับสิทธิตามกฎหมาย ซึ่งต้องมีอำนาจอันชอบธรรมตามกฎหมายซึ่งกฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ ทำให้สิทธิแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สิทธิตามกฎหมาย (Legal rights) กับสิทธิทางจริยธรรม (Moral right) ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าสิทธิมนุษยชน (วิษณุ เครืองาม, 2535. 38-39)

ความหมายของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนนั้นอุดมศักดิ์ สิทธิพงษ์ (2548 : 63-64) อธิบายไว้ว่า สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิของความเป็นมนุษย์ ในอดีตยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จนภายหลังที่ได้มีการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้ว คำว่า สิทธิมนุษยชน จึงได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางทั้งในระดับภูมิภาคและในระดับนานาชาติ ในกฎบัตรสหประชาชาติได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้หลายแห่ง เช่น ในอารัมภบทได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของสหประชาชาติไว้ว่า “เพื่อเป็นการยืนยันและให้การรับรองถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษยชาติ”

ในตัวกฎบัตรสหประชาชาติได้แต่เพียงกล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้ในที่ต่าง ๆ เช่น ในอารัมภบทดังที่กล่าวแล้ว ในมาตรา ๑ มาตรา ๑๓ มาตรา ๕๕ มาตรา ๕๖ มาตรา ๖๒ มาตรา ๖๓ และมาตรา ๗๖ เท่านั้น แต่มิได้ให้คำนิยามหรือคำจำกัดความของคำว่าสิทธิมนุษยชนไว้แต่อย่างใด ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งถือเป็นแม่บทของสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน ได้แต่เพียงจำแนกสิทธิมนุษยชนออกเป็นประเภทต่าง ๆ ไว้เท่านั้น มิได้มีคำอธิบายหรือบทนิยามของคำว่าสิทธิมนุษยชนไว้แต่อย่างใด เช่นเดียวกันสิทธิมนุษยชนตามที่ปฏิญญาสากล ได้แจกแจงไว้ มีดังนี้

1. สิทธิทางแพ่งและทางการเมือง (Political and Civil Rights) เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่มีมาแต่ดั้งเดิม และปรากฏอยู่ในบทบัญญัติข้อ 1-21 สิทธิดังกล่าวประกอบไปด้วย สิทธิและเสรีภาพในการเคลื่อนไหว สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน สิทธิในการที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม สิทธิในความเป็นส่วนตัว สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา สิทธิในการแสดงออกอย่างเสรี สิทธิในการลี้ภัยและสิทธิของผู้ถูกระงับการกระทำทารุณกรรมต่าง ๆ

2. สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Economic Social and Cultural Rights) เป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานความเป็นอยู่สภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ปรากฏอยู่ในบทบัญญัติข้อ 22 เป็นต้นไป ได้แก่ สิทธิในการศึกษา สิทธิในการก่อตั้งสหภาพแรงงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่ดีและอย่างพอเพียงตลอดจนสิทธิในการหยุดพักผ่อนจากการทำงาน เป็นต้น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า สิทธิมนุษยชนมีความหมายใกล้เคียงกับสิทธิทางจริยธรรม กล่าวคือ มีความหมายโน้มเอียงไปในทางปรัชญาปัญหาว่าสิทธิมนุษยชนคืออะไร ยังคงมีความเห็นที่แตกต่างกันความเห็นแรกเห็นว่า เฉพาะสิทธิที่ได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมายเท่านั้น จึงจะถือเป็นสิทธิมนุษยชน เช่น สิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ว่ามีความผิดจริง ส่วนสิทธิที่ไม่อาจเรียกร้อง บังคับกันได้ เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา ยังไม่อาจถือได้ว่าเป็นสิทธิมนุษยชนตามความหมายนี้

อย่างไรก็ตามนักกฎหมายบางท่านมีความเห็นว่า สิทธิมนุษยชนหมายถึงทั้งสิทธิตามกฎหมายและสิทธิที่มีใช้สิทธิตามกฎหมาย ปราชญ์ทางกฎหมายท่านหนึ่งได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้ว่า

"สิทธิมนุษยชน" คือสิทธิทั้งหลายซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในประเทศที่มีอารยธรรมว่าเป็นสิทธิพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ และในการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ เป็นสิทธิที่มีการคุ้มครองป้องกันในทางกฎหมายเป็นพิเศษกับความสำคัญของสิทธิดังกล่าว

จากคำจำกัดความข้างต้น สิทธิมนุษยชนจึงหมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงมี เป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า หากมีการล่วงละเมิดต่อสิทธิดังกล่าว ย่อมจะได้รับการรับรองและคุ้มครองโดยกฎหมาย เช่น สิทธิในชีวิตร่างกาย และความมั่นคงปลอดภัย สิทธิในการถือครองทรัพย์สินตลอดจนสิทธิในการเคลื่อนไหวและในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น นอกจากนี้สิทธิมนุษยชนยังหมายถึง สิทธิที่พึงมีเพื่อการพัฒนาบุคลิกภาพ คุณภาพชีวิต เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เช่น สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา สิทธิในการเลือกที่จะประกอบอาชีพ สิทธิในการแสดงความคิดเห็นตลอดจนสิทธิในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง เป็นต้น จะเห็นได้ว่า สิทธิมนุษยชนประกอบไปด้วยสิทธิต่าง ๆ ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคนตั้งแต่เกิดจนตาย สำหรับข้อแตกต่างระหว่างสิทธิมนุษยชนกับสิทธิตามกฎหมาย สิทธิมนุษยชนมีความแตกต่างจากสิทธิตามกฎหมายอยู่หลายประการ ดังนี้ สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิตามธรรมชาติ 2) สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิไร้พรมแดน 3) สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคน 4) สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่เป็นนิรันดร์ 5) สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิเฉพาะตัวของมนุษย์ และ 6) สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ปราศจากสภาพบังคับ ซึ่งจะเห็นว่าจะมีลักษณะตรงกันข้ามกับสิทธิตามกฎหมาย

สาระแห่งสิทธิมนุษยชน

สาระแห่งสิทธิมนุษยชนหรือสาระหลักของสิทธิมนุษยชนนั้น รุ่งพงษ์ ชัยนาม (2554 : 1-14) กล่าวไว้ว่ามีอยู่ 7 ประการ คือ

1. สิทธิมนุษยชน คือ หลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย
2. พัฒนาการจากเสรีภาพตามธรรมชาติสู่เสรีภาพตามกฎหมาย
3. สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิสากลของมวลมนุษย์
4. อำนาจเหนือธรรมชาติ คือ จุดเริ่มต้นแห่งการสิทธิมนุษยชน
5. ระบบชนชั้นเป็นสิ่งทำลายสิทธิมนุษยชน
6. นวัตกรรมของมนุษย์เป็นสาระแห่งการลดค่าของมนุษย์
7. สิทธิมนุษยชนสิทธิสำหรับปัจเจกชน

สิทธิมนุษยชนกับประโยชน์สุขของมนุษยชาติ

ในเรื่องสิทธิมนุษยชนนั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต 2541 : 1-5) ได้ให้แง่คิดและข้อสังเกตเกี่ยวกับประโยชน์สุขของมนุษยชาติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนไว้

1. สิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นบนภูมิหลังแห่งการถูกบีบคั้นให้ดิ้นรนแสวงหา
2. สิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นบนหนทางแห่งการเผชิญปัญหาใหญ่และขยายความหมาย
3. สิทธิมนุษยชนเป็นฐานที่จะต้องใช้ในการติดต่อไปสู่การสร้างสันติสุข
4. สิทธิมนุษยชน ยังไม่เพียงพอและอาจเปลี่ยนถ้าคนยังไม่พัฒนา
5. สิทธิมนุษยชน จะสัมฤทธิ์ผลที่แท้ต้องประสานสู่จริยธรรมเชิงสร้างสรรค์

ประเภทของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนมีความหมายค่อนข้างจะกว้าง ศรีณยู หมั่นทรัพย์ (2554 : 1 – 3) ได้แบ่งสิทธิมนุษยชนออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. สิทธิพลเมือง (Civil rights)

ได้แก่ สิทธิส่วนบุคคล (Private rights) ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแห่งชีวิตและร่างกาย การไม่ถูกทำร้ายร่างกายและจิตใจ การมีเสรีภาพในการเชื่อถือและปฏิบัติตามความเชื่อถือของตนตามลัทธิ หรือนิกายต่าง ๆ รวมถึงสิทธิที่จะนับถือหรือไม่นับถือหรือไม่นับถือศาสนาและลัทธิอันเสมอภาคระหว่างความแตกต่างทางเพศ นอกจากนี้ยังหมายถึงสิทธิการได้รับสัญชาติ สิทธิในความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมายสิทธิที่จะได้รับการปกป้องจากการจับกุมหรือคุมขังโดยมิชอบ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาในศาลอย่างยุติธรรม

2. สิทธิทางการเมือง (Political rights)

ได้แก่ สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย หรือเรียกว่า สิทธิในการเลือกหรือกำหนดวิถีชีวิตของตนเองทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะใช้สิทธิดังกล่าวผ่าน ระบบตัวแทนในการเลือกตั้ง หรือการมีส่วนร่วมทางตรง ก็ได้ ในระบบตัวแทนสิทธิทางการเมืองจะมีความหมายถึงสิทธิในการเลือกผู้แทนเข้าไปบริหารประเทศอย่างเสรีและปราศจากการแทรกแซงใด ๆ สิทธิในการ สมัครผู้แทน สิทธิในการจัดตั้งกลุ่มทางการเมือง และ สิทธิในการเข้าร่วมพรรคการเมือง สิทธิทางการเมืองยังรวมถึงสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกทางการเมือง สิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยที่ยอมรับ ความคิดเห็นที่แตกต่าง ในการชุมนุมทางการเมืองอย่างสันติ สิทธิในการเสนอร้องเรียน หรือตั้งข้อเรียกร้องทางการเมือง และสิทธิในการมีส่วนร่วม กับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ

3. สิทธิทางเศรษฐกิจ (Economic rights)

ได้แก่ สิทธิในการมีงานทำ สิทธิในการประกอบอาชีพตามต้องการ สิทธิในการเลือกงานอย่างอิสระและได้รับค่าจ้างอย่างเป็นธรรม สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน สิทธิที่จะได้รับหลักประกันทางเศรษฐกิจที่พอเพียงจากรัฐ เช่น การได้รับอาหารที่เพียงพอแก่การยังชีพ และความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

4. สิทธิทางสังคม (Social rights)

ได้แก่ สิทธิในการอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขมั่นคง และเท่าเทียมกันทุกคน ซึ่งหมายถึง สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการได้รับหลักประกันในด้านสุขภาพ สิทธิในการได้รับการดูแลจากรัฐเพื่อความมั่นคงในชีวิต และสิทธิ เสรีภาพในการเลือกคู่ครองและสร้างครอบครัว

5. สิทธิทางวัฒนธรรม (Culture rights)

ได้แก่ สิทธิ เสรีภาพในการใช้ภาษา หรือสื่อความหมายในภาษาท้องถิ่น การมีอัตลักษณ์ของกลุ่ม ชุมชน หรือท้องถิ่น การแต่งกายตามวัฒนธรรมการปฏิบัติตามวัฒนธรรมของตน เป็นต้น

สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

การศึกษาสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยนั้น มีความจำเป็นจะต้องค้นคว้าโดยวิเคราะห์และพิจารณา ถึงที่มาเพื่อศึกษาปัจจุบันและอนาคต โดยศึกษาสิทธิมนุษยชนตั้งแต่สมัยสุโขทัย ยุคอยุธยา และรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน โดยสรุป ซึ่ง พิสิฐ เจริญวงศ์ (2539 : 106 – 170) ได้อธิบายไว้สรุปได้ดังนี้

1. สิทธิมนุษยชนสมัยสุโขทัย

สังคมในสมัยสุโขทัยเป็นสังคมแบบครอบครัว การปกครองจึงมีลักษณะคล้ายเดียวกับบิดาปกครองบุตร ผู้ปกครองเห็นว่าประชาชนเป็นเสมือนลูกหลานจึงมีความรักใคร่เมตตา สนับสนุนให้ราษฎรทำมาค้าขายโดยอิสระ มีสิทธิเสรีภาพในเรื่องต่าง ๆ มากพอสมควร เนื่องจากเป็นสังคมของพุทธศาสนาผู้ปกครองถือหลักเมตตาธรรมในการปกครองราษฎร ดังนั้นที่มาของสิทธิต่าง ๆ จึงเป็นลักษณะที่ผู้ปกครองสมัครใจมอบให้กับราษฎรด้วยความเมตตา การใช้พระราชอำนาจใด ๆ จะอยู่ภายใต้หลักของธรรมะ ซึ่งผู้ปกครองเห็นชอบว่ามีความเหมาะสมมิได้ เกิดจากการเรียกร้องของประชาชนอย่างในสังคมตะวันตก จึงถือได้ว่าสิทธิมนุษยชนในสมัยสุโขทัยนี้ได้รับการรับรองและคุ้มครองอย่างมากและเป็นรูปธรรม ปรากฏรายละเอียดตามศิลาจารึกต่าง ๆ ได้ อ้างถึง

2. สิทธิมนุษยชนสมัยอยุธยาต่อกับสมัยกรุงธนบุรี

สังคมในสมัยอยุธยามีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าในสมัยสุโขทัยจากการที่ได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ผู้ปกครองหรือกษัตริย์จึงมีฐานะเป็นเสมือนสมมติเทพ เป็นการพันวิสัยที่คนธรรมดาสามัญจะเข้าถึงหรือจับต้องได้ กษัตริย์มีฐานะเป็นเจ้าของแผ่นดินมีพระราชอำนาจสิทธิขาดเหนือชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน การใช้พระราชอำนาจเป็นลักษณะการยับยั้งชั่งพระทัยเอง (Self-restraint) โดยอยู่ภายใต้กรอบของธรรมะ ตามปรัชญาของศาสนาพุทธ เช่น ทศพิธราชธรรมและสังคหวัตถุ ถือเป็นหลักธรรมที่จำกัดพระราชอำนาจของกษัตริย์ได้ส่วนหนึ่ง สิทธิและเสรีภาพของราษฎรในสมัยนี้กระจัดกระจายอยู่ตามกฎหมายต่าง ๆ ลักษณะของสิทธิไม่มีความแน่นอนขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของผู้ปกครองหรือกษัตริย์แต่ละพระองค์ เช่น ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ประชาชนมีเสรีภาพในการนับถือศาสนามากกว่าในสมัยอื่น ๆ เป็นต้น

3. สิทธิมนุษยชนสมัยรัตนโกสินทร์

นับจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญเกือบทุกฉบับแตกต่างกันบ้างในแต่ละยุคสมัยตามสภาพของสังคมและเหตุผลทางการเมืองในขณะนั้น สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยนับได้ว่ามีพัฒนาการไปในทิศทางที่ดีและเป็นไปในแนวทางของอารยประเทศ ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ที่ได้ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากขึ้นเป็นลำดับจนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (2550) ซึ่งแก้ไขเพียงเล็กน้อยมาจากรัฐธรรมนูญ ปี 2540 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด กล่าวคือ ในการจัดทำได้ดำเนินการตามขั้นตอนและกระบวนการของประชาธิปไตยโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างและได้ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพประเภทต่าง ๆ ไว้มากกว่ารัฐธรรมนูญทุกฉบับในอดีต

จากที่กล่าวมาพอสรุปสิทธิพื้นฐานของราษฎรที่ควรจะเป็นซึ่ง ฌเนส อากรณ์สุวรรณ (2549: 151-160) ได้กล่าวไว้ว่า กล่าวโดยทั่วไป ปัญหาสิทธิใหญ่ ๆ ที่ราษฎรประสบและไม่อาจแก้ไขได้ด้วยตนเองนั้น ส่วนใหญ่เรียกได้ว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (basic rights) อันประกอบไปด้วย 1) สิทธิในการดำรงชีพ (subsistence rights) เช่น การทำมาหากินการเลี้ยงดูครอบครัว ไปถึงการปฏิบัติกิจตามความเชื่อทางศาสนาหรือศีลบรรพบุรุษและประเพณีธรรมเนียมของแต่ละกลุ่ม ไปถึงการศึกษา และ 2) สิทธิในความปลอดภัย (security rights) คือ การมีหลักประกันขั้นพื้นฐานในการมีชีวิตตามฐานานุภาพอย่างปลอดภัย มีหลักประกันในการครอบครองทรัพย์สินและผลผลิตของตนเอง การได้รับความยุติธรรม ตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตและไม่ถูกคุกคามทำร้ายจากคนอื่น ๆ รวมทั้งจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น แต่สถานการณ์ในอดีตของสยามนั้น ลักษณะสิทธิมนุษยชน

ของราษฎรมีลักษณะ 1) เป็นภาวะ “สัตว์ผู้ยาก” ของราษฎรสยาม คำว่า “ราษฎร” ให้ความรู้สึกถึงการมีฐานะไม่เท่าเทียมกันของประชาชนในประเทศ และเน้นถึงสิ่งนั้น ของ “สิทธิ” มากกว่า “หน้าที่” ของผู้อยู่ใต้การปกครอง 2) สิทธิในการดำรงชีพของราษฎรสยามเป็นปัญหาเรื่องที่ดินทำกินมากที่สุด ในคำที่ดิ้นสาธารถประโยชน์ การเวนคืนที่ดิน ปัญหาการใช้อำนาจหน้าที่ของข้าราชการ ความเสมอหน้าของราษฎร ปัญหาการดำรงชีพและสถานการณืแรงงาน นอกจากนี้เป็นสิทธิในการศึกษา สิทธิในทางศาสนาและชนชาติ และสิทธิทางการแพทย์

การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

กลไกของรัฐในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนนั้น อุดมศักดิ์ สิทธิพงษ์ (2548 : 146-147) ได้อธิบายไว้ว่า ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน กลไกของรัฐ ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบังคับใช้กฎหมายและมีบทบาทอย่างมากต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย กลไกดังกล่าวนี้มีทั้งกลไกที่มีอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรง ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการรับคำร้องเรียนและตรวจสอบในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนเกิดขึ้นและกลไกอื่น ๆ ได้แก่ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา กลไกของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ กลไกเหล่านี้มิได้มีหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน แต่ในการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ ได้มีส่วนช่วยส่งเสริมต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้วยเช่นกัน เช่น การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลโดยคณะกรรมการการของสภา การดำเนินคดีของพนักงานสอบสวน คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตลอดจนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรม เป็นต้น

สิทธิมนุษยชนในกฎหมายรัฐธรรมนูญ

การรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ในกฎหมาย อาจพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะคือ การรับรองในกฎหมายระหว่างประเทศและการรับรองในกฎหมายภายในประเทศ ดัง (อุดมศักดิ์ สิทธิพงษ์ : 2548 : 57 – 59)

1. การรับรองในกฎหมายระหว่างประเทศ หมายถึง การให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ในกติกาหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ ในเบื้องต้นจะพบได้ในกฎบัตรสหประชาชาติ (United Nations Charter) ซึ่งมีข้อความหลายมาตราที่กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้ รวมทั้งในคำปรารภที่กล่าวถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในศักดิ์ศรีในคุณค่าและในสิทธิอันเท่าเทียมกันของชายและหญิงไว้ แต่เนื่องจากกฎบัตรสหประชาชาติมิได้มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงความหมายของสิทธิมนุษยชนไว้อย่างชัดเจนประกอบกับการขาดมาตรการบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนข้อจำกัดของสหประชาชาติในการ

ดำเนินการกับรัฐที่ฝ่าฝืน จึงเป็นเหตุให้มีความพยายามในการจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขึ้นในเวลาต่อมา

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้กล่าวถึงรายละเอียดของสิทธิมนุษยชนประเภทต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน โดยสามารถแบ่งสิทธิดังกล่าวออกได้เป็นสิทธิในทางแพ่งและทางการเมือง และสิทธิในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่เนื่องจากปฏิญญาฯ มิใช่สนธิสัญญาจึงไม่มีพันธะผูกพันทางกฎหมายต่อรัฐสมาชิก ดังนั้น จึงได้มีการจัดทำกติการะหว่างประเทศขึ้นอีก 2 ฉบับ ได้แก่ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและทางการเมือง และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีผลบังคับใช้อย่างเป็นรูปธรรม

2. การรับรองในกฎหมายภายในประเทศ หมายถึง การให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศโดยกำหนดให้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้โดยเฉพาะ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาติไทย เป็นต้น (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550 :7) โดยทั่วไปการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว นิยมกระทำกันใน 2 รูปแบบ ได้แก่

2.1 กำหนดให้เป็นสิทธิที่สมบูรณ์ (Absolute Rights) กล่าวคือ เป็นสิทธิที่เด็ดขาด รัฐไม่สามารถออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในเรื่องนั้น ๆ ได้เลย เช่น บทบัญญัติที่รับรองถึงเสรีภาพในการนับถือศาสนาหรือในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติถึงการให้เสรีภาพในเรื่องดังกล่าวไว้ในมาตรา 38 ความว่า “บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมีควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนานิกายของศาสนา สิทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น”

2.2 กำหนดให้เป็นสิทธิที่มีเงื่อนไข (Restrictable Rights) กล่าวคือ เป็นสิทธิที่ยอมให้รัฐสามารถออกกฎหมายมาจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพได้เป็นพิเศษเฉพาะเรื่องเป็นกรณี ๆ ไป เช่น สิทธิในการรับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะที่อยู่ในความครอบครองของราชการ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติในเรื่องดังกล่าวไว้ในมาตรา 58 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 56 ความว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น”

นอกจากนี้สิทธิมนุษยชนถูกบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2550 ไว้ในหมวดต่าง ๆ โดยเฉพาะมาตรา 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ส่วนที่ 2 ความเสมอภาค (มาตรา 30 – 31) ส่วนที่ 3 สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล (มาตรา 32 – 38) ส่วนที่ 4 สิทธิในกระบวนการยุติธรรม (มาตรา 39-40) ส่วนที่ 5 สิทธิในทรัพย์สิน (มาตรา 41-42) ส่วนที่ 6 สิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพ (มาตรา 43-44) ส่วนที่ 7 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน (มาตรา 45-48) ส่วนที่ 8 สิทธิในการศึกษา (มาตรา 49-50) ส่วนที่ 9 สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขและรับสวัสดิการจากรัฐ (มาตรา 51-55) ส่วนที่ 10 สิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน (มาตรา 56-62) ส่วนที่ 11 เสรีภาพในการชุมนุมและการสมาคม (มาตรา 63-65) และส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน (มาตรา 66-67) และหมวด 4 หน้าที่ของประชาชนชาวไทย (มาตรา 70-74) (สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. 2550 : 7-12) นอกจากนี้ก็มีอีกหลายมาตราที่แม้ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงแต่ก็มีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงอยู่ด้วย และสิทธิมนุษยชนที่มีความสำคัญพื้นฐาน ที่จะมีผลกระทบต่อด้านอื่น ๆ คือ สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง

สิทธิพลเมือง

สิทธิพลเมืองเป็นส่วนหนึ่งหรือมิติหนึ่งของสิทธิมนุษยชน ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548: 3-6) ได้อธิบายไว้ว่าในยุคปัจจุบัน เมื่อเราพูดถึงคำว่า "พลเมือง" (Citizen) และ "ความเป็นพลเมือง" (Citizenship) คำนี้มีเสน่ห์หรือมนต์ขลังที่เป็นที่ยอมรับของแทบทุก ๆ ฝ่าย และแทบทุกหนทุกแห่ง (an almost international appeal) และแต่ละฝ่ายต่างแสวงหาประโยชน์จากคำ ๆ นี้ เพราะคำนี้มีความหมายด้านบวกหลายอย่าง ทำให้เป็นที่น่าสนใจสำหรับมนุษย์แทบทุกคน และได้อธิบายว่า

ความหมายของพลเมือง

ความหมายของพลเมืองนั้น มีมิติที่เกี่ยวข้องอยู่ 4 ประเด็น คือ

1. คำว่า พลเมือง มิใช่คำที่อยู่อย่างโดด ๆ แต่เป็นคำที่คู่กับคำว่า ชุมชนการเมืองที่กรีกเรียกว่า Polis และคนปัจจุบันเรียกว่า รัฐ (State) พลเมืองเป็นสมาชิกของชุมชนการเมืองหรือรัฐ ซึ่งหมายความว่าที่ใดก็ตามที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน มีการใช้อำนาจจัดการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนนั้น นั่นก็คือชุมชนการเมือง หรือรัฐ และเนื่องจากในโลกนี้มีคนจำนวนน้อยมากที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่สูงลิบกับใคร การเป็นคนจึงเท่ากับเป็นเรื่องการเมือง (To be human is to be political) หรือพูดอีกอย่างหนึ่งคือ คนเป็นสัตว์การเมือง (man is a political animal) ความเป็นพลเมืองก็คือการเข้าร่วมส่วนในชุมชนการเมือง (Citizenship is participation in the affairs of a polis) กล่าวอีกนัยหนึ่ง ไม่มีพลเมืองก็ไม่มีชุมชนการเมืองหรือไม่มีรัฐ

2. ว่าด้วยการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ ในสมัยกรีก ยุคที่ประชาธิปไตยรุ่งเรืองในนครเอเธนส์ พลเมืองมีสิทธิ (Rights) และภาระหน้าที่ หรือความรับผิดชอบ (Obligations) มีสิทธิที่จะเข้าร่วมประชุมกำหนดนโยบายและโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของตน ออกกฎหมายหรือข้อบังคับให้ทุก ๆ คนปฏิบัติตาม เลือกผู้แทนเข้าไปทำงานแทนในด้านนิติบัญญัติและบริหารและมีสิทธิที่จะออกความเห็นในเรื่องเหล่านั้น รวมทั้งเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งที่เคยตกลงกันไปแล้ว ส่วนภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบ ได้แก่ การเข้าประชุมเพื่อออกความเห็นในกิจการต่าง ๆ ของรัฐ การเสียดาย การเป็นทหารป้องกันประเทศ การเป็นสมาชิกของคณะลูกขุนเพื่อตัดสินคดีความ ตลอดจนการส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน เป็นต้น

3. พลเมืองในทัศนะของเพลโต จะต้องมีคุณธรรม นั่นคือ มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ (having a keen desire to become a perfect citizen) การเป็นพลเมืองที่เอากิจการเองงานมิใช่เรื่องที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่เป็นเรื่องของการปลูกฝัง หรือที่เรียกว่าการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณธรรมอย่างน้อยข้อหนึ่งในใจ ได้แก่ ความอยากที่จะเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ ไม่ใช่ว่าเกิดมาเป็นคนแล้ว ใคร ๆ ก็เป็นพลเมืองได้ เปล่าเลย

4. การเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์จำต้องรู้ทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครอง (Ruler) และเป็นผู้ถูกปกครอง (Ruled) นั่นหมายความว่าไม่มีผู้ใดยึดครองตำแหน่งหนึ่งตลอดชีวิต แต่จะต้องมีการผลัดเปลี่ยนกัน เนื่องจากทุกคนเข้ามีส่วนร่วม ทุกคนตัดสินใจร่วมกัน ดังนั้น ก็ต้องมีการผลัดเปลี่ยนกันดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ซึ่งพอสรุปได้ว่า พลเมือง เป็นคำที่คู่กับคำว่าชุมชนการเมืองที่เรียกว่า Polis และปัจจุบันเรียกว่า รัฐ พลเมืองเป็นสมาชิกของชุมชนการเมือง หรือรัฐ คนเป็นสัตว์การเมือง ความเป็นพลเมือง คือ การเข้าร่วมในส่วนชุมชนการเมือง ไม่มีพลเมืองก็ไม่มีชุมชน การเมืองหรือไม่มีรัฐ พลเมืองต้องมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะภาระหน้าที่ที่พลเมืองจะต้องรับผิดชอบ คือการประชุมออกความเห็นในกิจการต่าง ๆ ของรัฐ การเสียดาย เป็นทหารการป้องกันประเทศ การเป็นสมาชิกของคณะลูกขุนเพื่อตัดสินคดีและส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน ความเป็นพลเมืองไม่ใช่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่เป็นเรื่องต้องปลูกฝัง เพื่อให้เกิดคุณธรรมการเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์มีความจำเป็นอย่างยิ่งทั้งวิธีการเป็นผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ไม่มีผู้ใดยึดครอง ตำแหน่งหนึ่งตลอดชีวิต ต้องมีการผลัดเปลี่ยนเนื่องจากทุกคนเข้ามีส่วนร่วม ตัดสินใจร่วมกันจึงต้องมีการผลัดเปลี่ยนกันดำรงตำแหน่งทางการเมือง

สิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง

สิทธิมนุษยชน มีความแตกต่างกันสิทธิพลเมืองซึ่ง บรรเจิด สังคะเนติ (2543 : 18) ได้อธิบายให้พิจารณาที่ชัดเจนคือ สิทธิและเสรีภาพอาจแยกเป็น "สิทธิมนุษยชน" และ

"สิทธิพลเมือง" สิทธิมนุษยชนนั้น เป็นสิทธิและเสรีภาพซึ่งกำหนดให้แก่บุคคลโดยไม่มีข้อจำกัด ในทางลักษณะตัวบุคคล กล่าวคือ เป็นสิทธิและเสรีภาพที่บุคคลทุกคนเป็นผู้ทรงสิทธิดังกล่าว สิทธิ และเสรีภาพที่เป็นสิทธิมนุษยชนนั้น มักจะบัญญัติว่า "ทุก ๆ คนมีสิทธิ..." หรือ "บุคคลมีสิทธิ..." เป็นต้น สิทธิและเสรีภาพประเภทนี้จึงเป็นสิทธิที่ผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิที่ติดตัว มนุษย์ ดังนั้น โดยหลักทั่วไปแล้วหลักประเภทนี้จึงมิได้เป็นการที่รัฐบัญญัติกฎหมายให้สิทธิแก่ บุคคล หากแต่เป็นการที่กฎหมายของรัฐได้รับรองสิทธิที่ติดตัวมนุษย์ไว้ในบทบัญญัติของกฎหมาย สิทธิประเภทนี้ เช่น เสรีภาพในชีวิตร่างกายของบุคคล เสรีภาพในทางความเชื่อของบุคคล เป็นต้น

สิทธิพลเมือง เป็นสิทธิและเสรีภาพที่บุคคลซึ่งเป็นพลเมืองของรัฐนั้น ๆ เท่านั้น จึงจะเป็น ผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว สิทธิและเสรีภาพที่ตกแก่พลเมืองของรัฐนั้น มักจะเป็นสิทธิและ เสรีภาพเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิในการตั้งพรรคการเมืองหรือสิทธิในการรับ ราชการหรือสิทธิในการเข้าเป็น สมาชิกขององค์กรของรัฐอื่น ๆ เนื่องจากสิทธิในทางการเมืองสิทธิ ในการเลือกตั้งนั้นเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย และหลักอธิปไตยเป็นของปวงชน สิทธิพื้นฐาน ดังกล่าวนี้จึงเป็นสิทธิของประชาชนของรัฐนั้นเท่านั้น นอกเหนือจากสิทธิและเสรีภาพทางการเมือง แล้ว ยังมีสิทธิที่เกี่ยวกับสถานะของความเป็นบุคคลของชาตินั้นเท่านั้น เช่น การคุ้มครองมิให้มีการ ถอนสัญชาติของบุคคลชาตินั้น หรือการห้ามมิให้เนรเทศบุคคลที่มีสัญชาตินั้น เป็นต้น

สิทธิทางการเมือง

ในเรื่องสิทธิทางการเมืองนั้น ศรีณยู หมั่นทรัพย์ (2554 : 58) ได้อธิบายไว้ว่า เราพลเมือง ไทยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย จำเป็นต้องรู้เข้าใจและตระหนักในสิทธิ เสรีภาพ เป็น อย่างยิ่ง เพราะสิทธิ เสรีภาพของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นแนวทางแห่งการสร้าง ความ เท่าเทียม ของการเมือง มีกิน ความสงบสันติ และความสุขของพลเมืองทุกคนในชาติ สิทธิ เสรีภาพ ยังเป็น แนวคิดตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลที่มุ่งปกป้องคุ้มครองมนุษย์ทุกคน ครอบคลุมทุกด้าน ของการดำรงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายอีกด้วย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกำหนดสาระสำคัญ แห่งสิทธิ เสรีภาพ ของปวงชนชาวไทยไว้ด้วยเจตนารมณ์แห่งการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข มี สมดุลของชีวิต มีศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์แห่งตนเองและได้กำหนดสิทธิของพลเมืองแห่งประเทศไทย ที่รัฐต้องปกป้อง ดูแลและคุ้มครองไว้ด้วย ดังนั้น ฐานะพลเมืองแห่งประเทศไทยจึงต้องให้ ความสำคัญและใช้สิทธินั้นอย่างเต็มที่

หลักแห่งกติการะหว่างประเทศว่า ด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ได้กล่าวถึงสิทธิทางการเมือง คือ สิทธิในการ กำหนดเจตจำนงของตนเอง (self-determination) ด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารรัฐโดยตรง หรือใช้สิทธิเลือกตั้งบุคคลเข้าไปเป็นตัวแทนโดยปราศจากการแทรกแซงจากบุคคล อื่น การเลือกตั้ง

จึงต้องเป็นไปตามวาระ มีการออกเสียงโดยทั่วไปอย่างเสมอภาค และเป็นการลงคะแนนลับเพื่อ
ประกันการแสดงเจตนาโดยเสรีของผู้เลือก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติสิทธิทางการเมืองในการ
กำหนดเจตจำนงของตนตามหลักสิทธิมนุษยชนสากล ไว้โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมือง
โดยตรงของประชาชน เพื่อส่งเสริมให้พลเมืองไทยที่คุ้นเคยกับสิทธิทางการเมืองเพียงการถือ
สัญชาติ การมีบัตรประชาชนและการได้สิทธิเลือกตั้ง ได้มีช่องทางการใช้สิทธิทางการเมืองทางตรง
เพิ่มขึ้น ดังนี้

1. การมีสิทธิเข้าชื่อเสนอกฎหมาย โดย ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่ง
หมื่นคน เข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภา ให้รัฐสภาพิจารณา ร่างกฎหมายที่ประชาชนเสนอ
ตามหมวดสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย และหมวดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

2. การมีสิทธิถอดถอนบุคคล โดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าสองหมื่น
คน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้วุฒิสภามีมติออกเสียงถอดถอน ให้ออกจาก
ตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่ร้ายวณผิดปกติ มีพฤติกรรมส่อไป
ในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการศาลยุติธรรม ส่อว่าจงใจใช้อำนาจ
หน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทาง
จริยธรรมอย่างร้ายแรง บุคคลเหล่านั้น ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ส.ส. ส.ว. ประธานศาลฎีกา
ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด รวมถึงตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน และกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้พิพากษา หรือตุลาการ
พนักงานอัยการ หรือผู้ดำรงตำแหน่งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกัน
แบบและปราบปรามที่การทุจริตที่บัญญัติไว้

3. การออกเสียงประชามติ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงประชามติ ในกรณี
ต่อไปนี้

(1) การตัดสินใจดำเนินกิจการหรือโครงการที่กระทบถึงประโยชน์ได้เสียของ
ประเทศชาติหรือประชาชน

(2) ตามกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ให้มีการออกเสียงประชามติ

สำหรับการทำประชามติครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทยเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2550
เพื่อให้เห็นความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบต่อร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช
2550

4. สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ การที่ประชาชนหรือชุมชนมีสิทธิแสดงความคิดเห็น รวมกลุ่มหรือชุมนุม ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ชุมชนทรัพยากร หรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

5. สิทธิเสรีภาพในการสื่อสาร และเสรีภาพของสื่อ โดยกำหนดให้คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุ โทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะเปิด ปิด โอกาสให้ประชาชนได้ใช้คลื่นความถี่ดังกล่าวได้อย่างเท่าเทียม ให้ประชาชนมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันได้มากขึ้น รวมทั้งให้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ผ่านการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความโดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังส่งเสริมการใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ดังปรากฏในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส. และการได้มาซึ่ง ส.ว. ที่บัญญัติไว้ว่า "หากประชาชนไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามหน้าที่และไม่แจ้งสาเหตุที่ไม่ไปเลือกตั้งจะเสียสิทธิทางการเมือง" ดังนี้

1. สิทธิยื่นร้องคัดค้านการเลือกตั้ง ส.ส. ส.ว. สก. ส.อบจ. สท. ส.อบต. และสมาชิกสภาการเมือง รวมทั้งผู้บริหารท้องถิ่น เช่น นายกเทศมนตรี นายก อบจ. ถ้าเห็นว่าการทุจริตการเลือกตั้ง

2. สิทธิร้องคัดค้านการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ถ้าเห็นว่าการเลือกตั้งไม่สุจริต

3. สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ส.ว. ผู้บริหาร ท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น

4. สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

5. สิทธิเข้าชื่อร้องขอเพื่อให้รัฐสภาพิจารณากฎหมาย

6. สิทธิเข้ายื่นร้องขอเพื่อให้ ส.ว. มีมติถอดถอนบุคคลในตำแหน่งสำคัญ ที่มีพฤติกรรมส่อไปในทางทุจริต

7. สิทธิเข้าชื่อร้องขอให้สภาท้องถิ่น เช่น สภา อบต. สภาเทศบาล พิจารณาข้อบัญญัติท้องถิ่น

8. สิทธิเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น เช่น สภาเทศบาล หรือผู้บริหารท้องถิ่น

สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองถือเป็นแนวปฏิบัติร่วมกันของรัฐและพลเมืองเพื่อสร้างการเมืองที่มีเสถียรภาพและพัฒนา ผู้ระบอบประชาธิปไตยที่มุ่งประโยชน์ส่วนร่วมและสร้างความสุข สันติให้ทุกคนอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้ พลเมืองต้องใช้สิทธิทางการเมืองและสิทธิแห่งการเป็นพลเมืองของตนอย่างสมบูรณ์ ต้องสนใจมีส่วนร่วมทางการเมือง ใส่ใจในประเด็นสาธารณะที่กระทบต่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ สมัครใจในการติดตาม ควบคุม และการตรวจสอบการ

ทำงานของรัฐและรัฐสภาใช้สิทธิของตนตามที่ระบบการเมืองและกฎหมายกำหนดให้อย่างเต็มที่ และตระหนักว่าการเมืองเป็นเรื่องของตนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีชนกลุ่มน้อย ทางด้านสังคม การเมือง เห็นได้จากบทความรวมเล่มของ ภูวคณ ทรวงประเสริฐ (2531 : 18) ศึกษาเรื่อง บุรณาการแห่งชาติและการดำรงความเป็นจีน : บริบทของประวัติศาสตร์ภาคใต้ ในรอยร้าวของสังคมไทย บุรณาการกับปัญหาความมั่นคงของชาติ ; สุวิทย์ สุทธานุกุล (2531 : 22-25) ศึกษาเรื่อง ชนกลุ่มน้อยกับความมั่นคงของชาติ : ประสบการณ์ของประเทศไทย ; แสง รัตนมรกมาศ (2531 : 120-122) ศึกษาเรื่อง บุรณาการชาติ : กรณีชาวจีนในประเทศไทย ในรอยร้าวในสังคมไทย บุรณาการกับปัญหาความมั่นคงของชาติ ; อมรา พงศาพิชญ์ (2531 : 56 – 60) ศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย กล่าวถึงการเกิดขึ้นของรัฐชาติ พร้อม ๆ กับได้รวมเอากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างทั้งในด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยได้จัดชาวจีนเป็นชนกลุ่มน้อยที่ได้เข้ามาอยู่ในไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว โดยกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาอยู่ในไทยคือ พวกพ่อค้าจีน นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนตั้งแต่อดีต คือ นโยบายผสมกลมกลืนมาจนปัจจุบันก็ยังเป็นแนวปฏิบัติของรัฐบาลไทยอยู่ เห็นได้จากการเข้าไปควบคุมการจัดการศึกษาในโรงเรียนจีน การเพิ่มมาตรการในการควบคุมโรงเรียนจีน การเปิดโอกาสให้ลูกหลานจีนได้รับการศึกษาภาษาไทย และเริ่มรู้เรื่องราวของประเทศไทยและคนไทย และลักษณะของสังคมไทย คนไทยมีส่วนสำคัญต่อการผสมกลมกลืนดังกล่าวมาก อมรา พงศาพิชญ์ (2531 : 120-124) ความหมายเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ และชนกลุ่มน้อยไว้อย่างชัดเจนโดยแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็นคือ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเชื้อชาติ คือ กลุ่มคนที่มีจุดกำเนิดของบรรพบุรุษร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกันและภาษาเดียวกันตลอดจนมีความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน เช่น กลุ่มคนจีน กลุ่มคนไทย กลุ่มคนพม่า กลุ่มคนลาว กลุ่มคนเขมร และปัจจัยสำคัญในการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ก็คือ ความสำคัญของคนในกลุ่มนั้นว่าเป็นชาติพันธุ์ใด ปัจจัยทางด้านภาษาอย่างเดียวไม่สามารถกำหนดชาติพันธุ์ได้ แต่ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญกว่า สำหรับชนกลุ่มน้อย อมรา พงศาพิชญ์ (2531 : 112) อ้างจากคำนิยามความหมายเรื่อง ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ของ Schermerhorn ว่าอาจพิจารณาในแง่ของอำนาจ โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจ (dominant) และกลุ่มไม่มีอำนาจ หรือกลุ่มได้ปกครอง (subordinate) หรือกลุ่มชนที่มีจำนวนน้อยและมีอำนาจในประเทศ คือ กลุ่มชนชั้นนำ (elite) และประชาชนส่วนใหญ่ (mass) ของประเทศแต่ไม่มีอำนาจ

หรือมองในแง่ชาติพันธุ์ คือ กลุ่มชนที่มีอำนาจและมีจำนวนมาก คือ ชนกลุ่มใหญ่และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีอำนาจและมีจำนวนน้อย คือ ชนกลุ่มน้อย ความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มใหญ่และชนกลุ่มน้อย อาจแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ เข้ากันได้แม้มีปัญหาแต่ก็ไม่ใช่อันตรายใหญ่ และเข้ากันไม่ได้เป็นปฏิปักษ์ต่อกันโดยเปิดเผย เมื่อเข้ากันได้ กระบวนการที่เกิดขึ้นก็คือ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม การบูรณาการทางวัฒนธรรม หรือการรวมกันเป็นพหุสังคม

เมื่อเข้ากันไม่ได้ กระบวนการที่เกิดขึ้นก็คือ เกิดกลุ่มแยกดินแดน หรือกลุ่มผู้ก่อการร้าย หรือการบังคับกลืนวัฒนธรรม (incorporation) การผสมกลมกลืนนั้นมักจะเกิดระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่ แต่หากทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันมากทั้งในด้านความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม การผสมกลมกลืนก็อาจจะเกิดขึ้นยาก หากชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่จะอยู่อย่างสันติได้ ก็จะต้องอยู่ร่วมกันเป็นพหุสังคม ไม่ต้องผนวกชนกลุ่มน้อยให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ ผู้เขียนได้กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎี เรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์และชนกลุ่มน้อยว่ามีแนวคิด ดังนี้

- 1) แนวคิดระบบรวม (system approach) และ โครงสร้างหน้าที่ระบบรวม คือระบบที่ประกอบด้วยส่วนย่อยต่าง ๆ นั้นประสานกัน และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในลักษณะที่สมดุล โครงสร้างหรือส่วนประกอบย่อยของสังคมนั้น อาจมีรูปแบบอะไร ก็ได้ แต่โครงสร้างและองค์ประกอบของสังคมนั้น จะมีลักษณะของสังคมนั้น ๆ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดส่วนหนึ่งขององค์ประกอบโครงสร้าง จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนอื่น ๆ ด้วย เพื่อคงไว้ซึ่งเสถียรภาพและความสมดุลของสังคม การวิเคราะห์สังคมนั้นเป็นระบบรวมนี้เป็นการมองว่าสังคมทั้งระบบ คือ สิ่งสำคัญที่สุด และองค์ประกอบย่อยต่าง ๆ มีความสำคัญเป็นอันดับรอง
- 2) แนวคิดเรื่องลักษณะการแบ่งสีผิวและทฤษฎีความขัดแย้ง มักใช้ในการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศตะวันตกที่มุ่งเน้นไปในเรื่องเชื้อชาติ และ
- 3) แนวคิดเรื่องการประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ความจริงการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ ไม่จำเป็นต้องวิเคราะห์จากแง่มุมของชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่เสมอไปอาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยหลายกลุ่มระหว่างกันก็ได้

การย้ายถิ่นและคนพลัดถิ่น โดยทั่วไปมนุษย์มักแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดในกับตนเอง เช่น การอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น แต่สภาวะการอพยพเคลื่อนย้ายของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอาจมีสาเหตุแตกต่างกัน วิโรจน์ สารรัตนะ (2532 : 3) กล่าวว่า การย้ายถิ่นเป็นพฤติกรรมที่มีความสลับซับซ้อน แม้จะย้ายไปในทิศทางเดียวกันก็อาจมีสาเหตุต่างกัน สาเหตุของการย้ายถิ่นอย่างเดียวกันก็อาจมีแรงจูงใจต่างกัน และแรงจูงใจประเภทเดียวกันนั้น ก็อาจจะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันได้ ดังนั้น การพิจารณาปรากฏการณ์ด้านการย้ายถิ่นในสังคมหนึ่งจึงมักไม่พิจารณาเฉพาะ

ปริมาณหรือจำนวนผู้ย้ายถิ่นเท่านั้น ในเรื่องการย้ายถิ่นนั้น วิโรจน์ สารรัตนะ (2532 : 1) ได้ให้ความหมายของการย้ายถิ่นไว้ว่า การย้ายถิ่นโดยทั่วไปแล้วหมายถึงการที่บุคคลย้ายที่อยู่อาศัยจากถิ่นเดิมที่เคยอยู่ไปอาศัยอยู่ในถิ่นใหม่หรือเป็นการเคลื่อนย้ายทางกายภาพของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่งซึ่งมักจะทำให้บุคคลต้องละทิ้งสภาพสังคมแบบหนึ่งเข้าไปอยู่ในสังคมอีกแบบหนึ่ง อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ (2526) ได้ผลการศึกษาเช่นกันว่าชาวบ้านทางช้าง ตำบลทางช้าง อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความตื่นตัวต่อโอกาสทางเศรษฐกิจและการย้ายถิ่นสูงและการย้ายถิ่นของชาวบ้านทางช้างเป็นการย้ายถิ่นเพื่อการพัฒนาและมีจุดประสงค์ทางเศรษฐกิจแน่นอน

การย้ายชุมชนเดิมไปยังชุมชนใหม่ทำให้ผู้ย้ายกลายเป็นคนพลัดถิ่น (Displaced person) ฮอร์น บาย (Horby, 2000 : 381, 1112) ได้ให้ความหมายของ “displaced person” ในความหมายเดียวกันกับ คำว่า “refuge” ไว้ว่า หมายถึง บุคคลที่ถูกขับออกจากประเทศหรือบ้านของเขาเพราะเหตุผลของสงครามการเมือง ศาสนา หรือเหตุผลทางสังคม และฮอร์นบาย (Horby, 2000 :365) ได้ให้ความหมายที่ 2 ของ “diaspora” ใกล้เคียงกับคำว่า “displaced person” และ “refugee” คือ การเคลื่อนย้ายของผู้คนชาติใด ๆ หรือกลุ่มใด ๆ ออกจากประเทศของตน ขณะที่ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร์ (2549 : 27) ใช้คำว่า “diaspors” ในงานของเขา สำหรับรัตน โตสกุล (2551 : 17) ได้ให้ความหมายคำ “พลัดถิ่น” ว่า โดยรวม ๆ หมายถึงการกระจายของกลุ่มชนจากประเทศที่เป็นจุดกำเนิดไปยังดินแดนต่าง ๆ แยกกระจายกันออกไปมากกว่าหนึ่งทิศทาง สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับคนพลัดถิ่นที่น่าสนใจคือ การศึกษาของวสันต์ ปัญญาแก้ว (2550) ซึ่งศึกษา “บ้าน” ของ (อดีต) ชาวลี้พลัดถิ่นในมิติของการเดินทางเคลื่อนที่เพื่อสร้างความเป็นถิ่นฐาน งานศึกษาของวสันต์เป็นการนำเสนอการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบใหม่ของการเดินทาง / เคลื่อนที่ของผู้คนที่เกิดขึ้นในสิบสองปีมาแล้ว โดยเฉพาะวิถีทางกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการหวนคืนบ้านเกิดเมืองนอนของชาวลี้พลัดถิ่น (จากแม่สาย จังหวัดเชียงราย) และกระบวนการสร้างความสำนึกความเป็นถิ่นฐานและการสืบสานอัตลักษณ์ วัฒนธรรม “ความเป็นลี้” ของพวกเขา

ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นความชัดเจนของการยึดและการหัดตัวของเส้นแบ่งต่าง ๆ ของโลกปัจจุบันที่มีผลมาจากการกระชับแน่นของเวลากับสถานที่ คือ “คนพลัดถิ่น” (Diaspora) คนกลุ่มนี้คือบรรดาผู้อพยพโยกย้ายไปอยู่ต่างถิ่น ไชยรัตน์ จึงกล่าวว่าเทคโนโลยีการคมนาคมสื่อสารและข้อมูลข่าวสารสมัยใหม่ทำให้คนพลัดถิ่นกับประเทศแม่ของตนมีความผูกพันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นและอัปพาดูไร (Appadurai, 1996 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร์, 2549 : 28) ได้แสดงให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชาติ การก่อเกิดจินตนาการเกี่ยวกับชาติแบบใหม่ที่ตัดข้ามพรมแดน / เส้นแบ่งต่าง ๆ ตลอดถึงความคิดในเรื่องชาติพันธุ์แบบ

ใหม่ที่มีได้ยึดโยงอยู่กับอาณาเขตของรัฐ – ชาติอีกต่อไป ดังนั้นเคอเลซกับกัตตารี (อ้างถึงในไชยรัตน์, 2549 : 28) จึงเสนอให้มองกระบวนการสายเส้นแบ่งใหม่ เนื่องจากการสายเส้นแบ่งทุกครั้งจะนำไปสู่การลากและสร้างเส้นแบ่งใหม่ขึ้นมาพร้อม ๆ กันเสมอ การสายเส้นแบ่งจึงเป็นอำนาจในเชิงบวกที่สมบูรณ์ (a perfectly positive power)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกันกับคนไทยพลัดถิ่นมีข้อจำกัดค่อนข้างมากและที่ตรงกับประเด็นการวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยของฐิรุฒิ เสนอคำ (2549:39-44) ในถิ่นพลัดไป....ไทยพลัดถิ่น ซึ่งพอสรุปได้ว่าจากข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามสะท้อนให้เห็นว่าถิ่นที่อยู่ของกลุ่มคนไทยในเขตพม่าก่อนการอพยพครั้งใหญ่สู่ฝั่งไทย ส่วนใหญ่ตั้งหลักแหล่งบริเวณเกาะสอง ลุ่มแม่น้ำลึงเคี้ยวหรือเล็งย่า ลุ่มแม่น้ำตะนาวศรี และลุ่มน้ำกระบุรี หรือปากจั่นและอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรือชุมชนเกือบ 100 แห่ง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ไทยพุทธบักย์ใต้ ไทยมุสลิมบักย์ใต้ และไทยอีสาน ไทยพุทธบักย์ใต้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่เขตตำบลสิงขร ตำบลปกเปียน และตำบลมะลิวัลย์ ในชุมชนหรือหมู่บ้านต่างๆ เช่น สิงขร ทุ่งมะพร้าว ทุ่งมะม่วง วังจำปา วังจระเข้ ยางชุม กระเบื้องถั่ว ทรายขาว แหลมยวน ปากคลอง ทุ่งข่า หัวทรายขาว ทุ่งทองกลาง หาดแก้ว ยางขวาง ตลิ่งแดงวังใหญ่ หนองโพ ละครมะแต็ง และจมูกโพรง ปกเปียน ปกเปียนนอก ลึงเคี้ยว ทุ่งนาไทร หนองเต่า ทุ่งยาว ในแหลมคลองเพชร ทุ่งกร้า นิลขวาง ทุ่งแดง ทุ่งใหญ่ เขาพัง สองแพ้ว หินลาย บ้านหลา ทุ่งค้อ ตะเภาสุด บางสมภาร จีไฟ ตลิ่งชัน กะแด ห้างเคียน ทุ่งเห็ด ทุ่งย่น ทุ่งเสม็ด ทุ่งใหญ่ ทุ่งพี หัวช้าง ห้างปรุ ตลาดสุหรี ป่าจาก คลองจระเข้ กระจิง ทองหอย ไร่ใต้ แม่ติ บ้านดอน ทุ่งปลีก กะทิงและทรายปู้ เขาพัง คลองบางซ่อน มะลิวัลย์และมะรังหรือหมาราง

ไทยมุสลิมส่วนใหญ่อาศัยอยู่บริเวณริมทะเลด้านตะวันตกของเกาะสอง นับตั้งแต่เกาะสองขึ้นไปจนถึงกระระฐรีหรือตลาดสุหรี และอยู่ในชุมชนสำคัญๆ เช่น คลองลามาเกาะชินตุงหรือชินตง เจ็ดไม้ แปดไม้ เก้าไม้ สิบไม้ สิบเอ็ดไม้ แหลมแรด หาดยาว บ้านเหนือ ปากคลอง แม่ปุเต๊ะ บ้านควน หัวแหลมทราย ช้างพัง อ่าวจัน อ่าวจากนอก อ่าวจากใน อ่าวไบบ้านทอน หาดทรายแดง อ่าวใหญ่ เกาะหลา คลองหม้อขาว คลองหลา แหลมบ้า อ่าวบ้า แหลมสระ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มไทยมุสลิมที่พูดภาษาไทยบักย์ใต้ และมีเครือญาติที่สัมพันธ์ กับคนฝั่งไทย เช่น ตะกั่วป่า และบางกล้วย จังหวัดระนอง

ไทยอีสาน อาศัยอยู่ในเขตตำบลคลองใหญ่ (เหนือตำบลสิงขร) บ.ธรรมบุตรระบุว่าคนอีสานอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน “ท่าตะเคี้ยว” เป็นกลุ่มที่อพยพจากภาคอีสานเข้าไปตั้งหลักแหล่งเมื่อประมาณ 30 ปีก่อน ปัจจุบันมีประมาณ 500 คน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่สืบเชื้อสายจากบ้านคลองใหญ่ ระบุว่าชุมชนคลองใหญ่เป็นไทยที่พูดภาษาไทยอีสาน อพยพจากอุดรธานีและเพชรบุรีเข้าไปทำมาหากินในตำบลคลองใหญ่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง อย่างไรก็ตาม จากแผนที่ที่จัดทำโดย

ฝรั่งชี้ว่า ตำบลคลองใหญ่เป็นที่ตั้งหลักแหล่งของสยามอพยพมาก่อนปี ค.ศ. 1854 คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่สืบทอดวัฒนธรรมจากอีสาน เช่น การทำประเพณีบุญบั้งไฟ และเลี้ยงปู่ตาหรือผีประจำหมู่บ้าน

ข้อมูลในหนังสือราชกิจ แสดงให้เห็นว่า คนสยามหรือไทยบักย์ได้ มีการตั้งถิ่นฐานในแถบลิเก๊ะ มะลิวัลย์และปกเปียน มาค่อนข้างยาวนาน ในช่วงอังกฤษยกครองปกเปียนและมะลิวัลย์มีสถานะเป็นตำบล ซึ่งสะท้อนว่าคนสยาม ได้ตั้งหลักแหล่งในปกเปียนและมะลิวัลย์มานานจนพัฒนาเป็นหมู่บ้านใหญ่ และกลายเป็นตำบล อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ต้องการกล่าวเพิ่มเติมในที่นี้ก็คือ ข้อมูลเกี่ยวกับคนไทย /สยามบริเวณแะมะปุเตะ-ซ้างพัง-อ่าวจิ้น และคนไทยในตำบลสิงขรและใกล้เคียง

ชุมชนคนไทย/สยามบริเวณแะมะปุเตะ-ซ้างพัง-อ่าวจิ้น ประกอบด้วยหมู่บ้านและชุมชนต่างๆ ประมาณ 30 แห่ง ประชากรประมาณ 18,280 คน คนกลุ่มนี้คือมุสลิมที่ส่วนใหญ่พูดภาษาไทยภาคใต้ และอีกส่วนพูดภาษามลายูชุมชนไทยมุสลิม พลัดถิ่นในพม่ามีศูนย์กลางอยู่ที่ซ้างพัง-อ่าวจิ้น และแะมะปุเตะ ตามประวัติศาสตร์ที่ชาวบ้านเล่าขาน ซ้างพังหรืออ่าวจิ้นเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ ปัจจุบันตั้งอยู่บนสองข้างของเส้นทางรถยนต์ ซึ่งเชื่อมต่อระหว่างเกาะสองไปยังมะริด ซ้างพังเป็นหมู่บ้านไทย มุสลิมแรกๆ ในเขตพม่า เมื่อชุมชนใหญ่ขึ้นกลุ่มมุสลิมจากซ้างพังได้แยกย้ายไปตั้งหมู่บ้านใหม่ที่อยู่รายรอบ เช่น หาดยาว บ้านเหนือ ปากคลอง บ้านควร อ่าวไบ อ่าวจาก บ้านทอน หัวแหลม และอ่าวจากนอก เป็นต้น

ประมาณปี 2523 ซ้างพังมีจำนวนครัวเรือนไทยมุสลิม 800 หลัง มีฐานะเป็นตลาดการค้าของคนมุสลิมในเขตพม่า ตามประวัติซ้างพังเป็นหมู่บ้านที่ก่อตั้งโดยมุสลิม จากฝั่งไทยเข้าไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากินเมื่อร้อยปีก่อน ต่อมาซ้างพังได้พัฒนาฐานะขึ้นสู่การเป็นหมู่บ้าน ด้วยการขยายตัวของประชากรกลุ่มแรกก่อตั้งและการอพยพสมทบจากฝั่งไทย การอพยพไปมาระหว่างฝั่งไทยกับซ้างพัง ถือเป็นเสมือนวิถีชีวิตของไทยมุสลิม โดยไทยมุสลิมบ้านซ้างพังมีสายใยเครือญาติและการค้า เชื่อมต่อระหว่างซ้างพังกับบ่อแสน (พังงา) บางเบน (ระนอง) กำพวน (ระนอง) ตะกั่วป่า ซึ่งดำเนินมาเนิ่นนาน ข้อมูลการสัมภาษณ์ระบุว่า คนจากฝั่งไทยอพยพเข้าไปซ้างพังและหมู่บ้านอื่นด้วยหลายเหตุปัจจัย เช่น หนีทหาร หนีราชการและนายที่จะมาเอาลูกไปเข้าโรงเรียนหรือไปเป็นนางบำเรอ แต่การอพยพครั้งสำคัญก็คือ การอพยพหนีคดีไม้เหล็มที่ราชการไทยเกณฑ์บังคับให้ชายไทยไปตัดไม้เหล็ม เพื่อทำรางรถไฟ

ไทยมุสลิมพลัดถิ่นในพม่าจึงคือกลุ่มคนไทย และสามารถสืบสาวหาเครือญาติได้ในฝั่งไทย “มุสลิมรุ่นปู่ทวดเล่าว่า ไทยมุสลิมในพม่าไปจากไทย หากจะกลับเมืองไทยก็ให้สืบหาญาติในเมืองไทย” แะมะปุเตะเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ อยู่ใกล้เกาะสอง ประมาณ 30 ปีก่อน มีประชากร

ไทยมุสลิมประมาณ 200 ครอบครัว มีมัสยิดประจำหมู่บ้านคู่เดียวกับข้างฟัง เมะปูเตะเป็นหมู่บ้านที่ก่อตั้งมาประมาณ 5 ชั่วอายุคน คนก่อตั้งคือคนจากบ่อแสน จังหวัดกระบี่ หนีคดีไม้เหล็ลไป 2-3 ครอบครัว ตั้งถิ่นฐานที่เมะปูเตะ หลังการตั้งถิ่นฐาน มุสลิมจากกลันตัน อพยพเข้ามาสมทบ และมีการชักชวนพี่น้องจากฝั่งไทยไปตั้งหลักแหล่งทำกิน ชุมชนเมะปูเตะจึงใหญ่ขึ้น

“เดิมคนในเกาะสองทั้งหมดพูดภาษาไทย ไม่พูดพม่า...คนไทยมุสลิมฝั่งพม่าอยู่ที่บ้านเหนือ ปากคลอง เมะปูเตะ บ้านควน อ่าวจัน อ่าวจาก อ่าวจากนอก อ่าวจากใน อ่าวใบ บ้านทอน มีคนไทยนับหมื่น ทรัพยากรทางทะเลและสวนมีมาก.ไทยมุสลิมส่วนใหญ่อยู่ตำบลข้างฟัง ตำบลข้างฟัง...เป็นตำบลที่ใหญ่สุดของอำเภอเกาะสอง ประชากร 80% เป็นไทยมุสลิม มุสลิมข้างฟัง 99 % เรียนภาษาไทย บางคนไปเรียนฝั่งไทยแล้ว กลับมาเรียนพม่า..สมัยก่อนคนไทยมาทำงานที่นี้คนจากหินช้างและกำพวนในฝั่งไทย มาทำงานที่นี้เป็นคนไทยแท้ ๆ ไม่ต้องทำบัตรพ่อค้ากึ่งค้าปลาที่นี้ก็ไปขายที่ระนอง คนฝั่งระนองก็มาทำงานที่นี้ พอมีปัญหาที่กลับ บางคนพ่ออยู่ฝั่งไทย แม่อยู่ฝั่งนี้ แต่ทำบัตรฝั่งนี้ไม่ได้”

ตามความเห็นของ บ.ธรรมบุตร ไทยพลัดถิ่นหรือไทยติดแผ่นดิน อาศัยอยู่ในเขตตำบลสิงขรมาช้านาน ตำบลสิงขรปัจจุบันอยู่ห่างจากเมืองสิงขรเก่าประมาณ 3-4 กิโลเมตร สิงขรเก่าเป็นเมืองเก่าของไทยมาตั้งแต่ยุคสุโขทัย หลักฐานความเป็นเมืองเก่าของเมืองสิงขรคือกำแพงและคูเมือง มีจุดสำคัญ เช่น วังชาละวัน (แหล่งน้ำลึกมีจระเข้ เล่าเป็นตำนานว่ามีฤทธิ์คล้ายชาละวัน ในบทละครเรื่อง “ไกรทอง” และหาดแก้ว)

ชุมชนตำบลสิงขรปัจจุบัน ตั้งอยู่บนสองฝั่งของแม่น้ำตะนาวศรี เป็นตำบลที่มีคนไทยปักยได้อาศัยอยู่มากที่สุด ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน และเป็นหมู่บ้านคนไทยทั้งหมด คือ วังจำปา ทุ่งมะนาว สวนขนุน สวนหมากน้อย ทุ่งมะพร้าว ห้วยทรายขาวและแหลมขวน

ตำบลวังใหญ่ประกอบด้วยหลายหมู่บ้าน ส่วนมากเป็นหมู่บ้านคนไทย แต่มีเชื้อชาติอื่นปน เช่น บ้านบ่อเหล็ก เป็นบ้านแขกลิงค์ (ชาวกลิงคราชฎร์ของอินเดีย) ปนกับคนไทย บ้านป่ากระบะ เป็นหมู่บ้านมอญที่มีคนไทยปน บ้านกะนากวยเป็นบ้านพม่ามีคนไทยปน บ้านตาแก้วเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยง และบ้านลำมะแต็งเป็นหมู่บ้านคนไทยคนในตำบล ทุ่งทองหลวงส่วนใหญ่เป็นคนไทย ตำบลโพรงจุกเป็นตำบลสุดท้ายก่อนถึงตะนาวศรีที่มีคนไทยอาศัยอยู่ ตำบลคลองใหญ่ คลองน้อย เป็นชื่อไทย เป็นตำบลในอำเภอเมืองตะนาวศรี ประชากรประกอบด้วยคนพม่า มอญ ไทย และแขกลิงค์ มีหมู่บ้านชื่อบ้านมโนรมย์ ซึ่งเดิมเป็นหมู่บ้านคนไทยแต่ปัจจุบันไม่มีคนไทยอาศัยอยู่ และหมู่บ้านท่าตะเียบ เป็นหมู่บ้านคนอีสานที่ข้ามมาจากเมืองไทยราว 30 ปีก่อน คนอีสาน อยู่กันล้วน ๆ ประมาณ 500 คน

และนอกจากนั้นมิงงานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องโดย คือ

Garrett and Herring (2001. 110-114) ศึกษาการให้คำแนะนำปรึกษาแก่ชนกลุ่มน้อย โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือชาวพื้นเมืองอเมริกันและชาวอาลาสกา พบว่า การให้คำปรึกษาจะประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ การทราบภูมิหลังของกลุ่มที่จะให้คำปรึกษา เพราะคนในท้องถิ่นที่อยู่ด้วยกันมากกว่าร้อยละ 60 จะมาจากบรรพบุรุษที่มีการผสมผสานวัฒนธรรมทางการแต่งงานข้ามวัฒนธรรมหรือ การแต่งงานระหว่างเผ่าของชนกลุ่มน้อย การให้คำปรึกษาจึงช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ได้ดียิ่งขึ้น

Diaz-Veizades, Widaman, Little, and Gibbs (1995. 25-38) ศึกษาด้านสิทธิที่ประชาชนต้องการ โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามด้านสิทธิมนุษยชนจากกลุ่มตัวอย่าง 2 แห่ง ในอเมริกาเหนือ กลุ่มตัวอย่างกลุ่มแรกคือนักศึกษาในวิทยาลัย จำนวน 365 คน กลุ่มที่สองคือนักศึกษาจำนวน 212 คน และมีผู้ใหญ่อีก 42 คน การวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า สิทธิที่ประชาชนต้องการคือ การมีเสรีภาพ การมีความปลอดภัยในชีวิตทั้งด้านร่างกายและจิตใจสิทธิการเป็นพลเมือง การไม่ถูกกดขี่ข่มเหงเยี่ยงทาส การได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาคดี การมีความเป็นส่วนตัว มีอิสระทางความคิด และสามารถแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ทิศทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน กรณีศึกษาคนไทยพลัดถิ่น จังหวัดชุมพร ได้เลือกศึกษาคนไทยพลัดถิ่นพื้นที่จังหวัดชุมพร ด้วยเหตุว่า จังหวัดชุมพรเป็นพื้นที่ที่คนไทยพลัดถิ่นกันในภาคใต้ของประเทศไทยอาศัยอยู่มาก ประกอบกับจังหวัดชุมพรเป็นจังหวัดในพื้นที่ที่มีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีไปเปิดการเรียนการสอนจึงเลือกศึกษาคนไทยพลัดถิ่นดังกล่าว และ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยตามลำดับคือ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and sample)

1.1 ประชากร (Population)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยนั้นเป็นคนไทยพลัดถิ่นที่ไม่มีสถานภาพทางทะเบียน (รูปหมู่) เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ในพื้นที่อำเภอท่าแซะจังหวัดชุมพร สำหรับคนไทยพลัดถิ่น ซึ่งผลการสำรวจ วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2552 มีจำนวน 1,262 คน (ฝ่ายทะเบียนราษฎร อำเภอท่าแซะ, 2552 : 12)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

คัดเลือกตัวอย่าง (Sampling) เนื่องจากเป็นพื้นที่มีคนไทยพลัดถิ่นอาศัยอยู่มาก พื้นที่ตำบลสองพี่น้อง อำเภอท่าแซะจังหวัดชุมพร จึงใช้วิธีเจาะจง (purposive sampling) พื้นที่และเจาะจงประชากรตัวอย่างที่เป็นบุคคลที่ให้ข้อมูลได้ดี หรือเป็นผู้สันตติกรรมในเรื่องที่วิจัย (Key Information) ทั้งคนไทยพลัดถิ่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและฝ่ายความมั่นคง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบล องค์กรพัฒนาเอกชน และผู้นำชุมชนรวม จำนวน 40 คน ของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 และ 60 คน สำหรับการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 3

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Instrumentation)

การวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 ศึกษาความเป็นมาและบริบทของคนไทยพลัดถิ่นและการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ข้อ 2 ศึกษาปัญหาความมั่นคงและกำลังอำนาจแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน เครื่องมือเป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) ควบคู่ไปกับแผนที่ความคิด (Mind Map) และการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อ 3 ศึกษาทิศทางการแก้ปัญหาความมั่นคง และกำลัง

อำนาจแห่งชาติ ของคนไทยพลัดถิ่น โดยใช้เครื่องมือ SWOT ANALYSIS ในประเด็นศึกษาผ่านกระบวนการ world caféควบคู่กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับกลุ่มประชากรตัวอย่าง และกระบวนการรับฟังสาธารณะ (Public Hearing)

3. การตรวจสอบเครื่องมือ (Instrument Test) ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลโดยการตรวจสอบความตามข้อคำถาม (Valid Content) ให้ตรงกับข้อคำถามหรือวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Subject Mater Specialist : SMS) จำนวน 5 ท่าน

4. การรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

ผู้วิจัยศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีผู้ช่วยวิจัยและคณะทีมงานเป็นผู้ช่วยในกระบวนการจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม นำมาตรวจสอบ และจัดระเบียบหมวดหมู่ เพื่อนำสู่การวิเคราะห์เชิงข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)

วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ Inductive Analysis คือ การวิเคราะห์องค์ความรู้ โดยวิธีการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ (Logical Reasoning) และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาที่แสดงความเชื่อมโยง ระหว่างตัวแปรตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป โดยใช้วิธีเชิงประจักษ์มาประมวลเป็นแนวคิดหาคำอธิบายเป็นข้อสรุปทั่วไป (Generalization. (สุภางศ์ จันทรนิช, 2547: 138-139)